

PM 2003 RIV (Dnr 412-671/2001)

Slutrapport om säkerheten i Stockholms skolor

Borgarrädsberedningen föreslår kommunstyrelsen besluta
att godkänna utbildningsnämndens slutrapport om säkerheten i Stockholms
skolor.

Föredragande borgarrådet Erik Nilsson anför följande.

Ärendet

I maj 2001 överlämnades en utredning om säkerheten i Stockholms skolor till kommunstyrelsen, *bilaga*. Kommunfullmäktige gav därefter utbildningsnämnden i uppdrag att skicka utredningen på remiss till skolor, förvaltningar och organisationer av olika slag.

Mina synpunkter

Utredningen har inte funnit några generella åtgärder som bör vidtas för att höja säkerheten inom skolan och förslagen har inte karaktären av ett antal åtgärder som alla skolor har att vidta. Varje skola arbetar utifrån sina förutsättningar och varje skola måste utifrån en analys av dessa själv avgöra hur man i olika hänseenden kan trygga säkerheten på skolan.

Att skolorna systematiskt arbetar med inre värden såsom relationer, normer och värderingar lägger grunden för en trygg skola. Det är viktigt att skolorna skapar en gemensam värdegrund som alla på skolan delar och ansvarar för. Elevens tillit till den egna förmågan och arbetet med att stärka den enskildes självkänsla är också viktiga faktorer för en trygg skola. Då ökar man bland annat elevens egna möjligheter att ta tydlig ställning i utsatta situationer. Det måste bli en självklarhet att alla på skolan tar ansvar för att ingripa och/eller agera så att olika tendenser till våld och trakasserier stoppas så tidigt som möjligt. På samma sätt kan också jämställdhetsarbete öka tryggheten på skolorna.

Flera intressanta och viktiga synpunkter har framkommit i remissvaren. Jag vill poängtera vikten av kamratstödjare och vuxna positiva förebilder. Fler vuxna i skolan tror jag ger större resultat än låsta dörrar och id-brickor. Eftersom barn och ungdomar ser och upplever våld i sin vardag och genom medier måste skolan också ge utrymme för förebilder som står för positiv konfliktlösning och icke-våld.

En viktig del av arbetet med en tryggare skola är att inrätta små undervisningsgrupper och skoldaghem. Alla elever har rätt till en bra skolgång, även de som med sina reaktioner visar att något är fel, hemma eller i skolan.

Utbildningsförvaltningen har fått i uppdrag att ta fram en policy mot mobbning och därmed också mot sexuella trakasserier. Genom denna policy kommer vi få tillfälle igen att diskutera strategier för hur vi kan ytterligare öka säkerheten och tryggheten för eleverna i skolan.

Jag föreslår att borgarrådsberedningen föreslår kommunstyrelsen besluta
att godkänna utbildningsnämndens slutrapport om säkerheten i Stockholms
skolor.

Stockholm den 22 augusti 2003

ERIK NILSSON

Borgarrådsberedningen tillstyrker föredragande borgarrådets förslag.

Reservation anfördes av borgarråden *Kristina Axén Olin* och *Sten Nordin* (båda m) enligt
följande.

Vi föreslår borgarrådsberedningen föreslå kommunstyrelsen besluta att

1. godkänna utbildningsnämndens slutrapport om säkerheten i Stockholms skolor
2. kommunstyrelsen uppvaktar regeringen om en lagändring som möjliggör att mobbare som sista åtgärd kan flyttas
3. därutöver anför följande.

Ingen ska behöva vara rädd för att gå till skolan. Vid sidan av förebyggande elevvårds- och elevsociala åtgärder och en betoning av föräldraansvaret behövs även ökade möjligheter att använda sanktioner i skolans vardag. En viktig åtgärd i kampen mot mobbning är att den som utsätts för mobbning aldrig ska behöva flytta till en annan skola. Skriftliga varningar samt obligatoriska föräldrasamtal är andra exempel på sanktioner som bör användas.

Ett tydligt ledarskap från skolledningen på skolan är avgörande för om en skola ska lyckas motarbeta mobbningen i skolan. Vi anser att det är angeläget att betona vuxenansvaret i skolans arbetsmiljö. Alla vuxna har en skyldighet att reagera om hot, våld, mobbning eller andra trakasserier förekommer.

Skolans psykosociala arbetsmiljö har blivit sämre under en längre period. Medvetet provokativa brott mot skolans ordningsregler och normer, våld, hot om våld, skolk från undervisningen och mobbning tillhör alltför ofta vardagen. I såväl skollag, läroplaner och stadens skolplan slås fast att skolan ska vara en plats där respekten för elevers integritet ska värnas och där elever ska kunna känna trygghet. För att skapa trygghet och trivsel i skolan måste verksamheten baseras på en god och väl förankrad värdegrund. Lugn och ro är en förutsättning för lärande.

Försvagningen av lärarnas disciplinära befogenheter i den nya skollagen är en besvikelse. Det är absurt att ett lärarfackligt skyddsombud kan skicka hem 1000 elever på en skola när ett gäng är hotfullt, men rektorn får inte skicka hem gänget. Kommunstyrelsen bör därför uppvakta statsmakten med en begäran om en lagändring som möjliggör att mobbare som sista åtgärd kan flyttas. Studiedisciplin är till för att skydda de svagaste, de som behöver trygghet och arbetsro.

ÄRENDET

I maj 2001 överlämnades en utredning om säkerheten i Stockholms skolor till kommunstyrelsen, *bilaga*. Kommunfullmäktige gav därefter utbildningsnämnden i uppdrag att skicka utredningen på remiss till skolor, förvaltningar och organisationer av olika slag.

Utbildningsnämnden beslöt den 24 januari 2002 att godkänna förvaltningens förslag till sammanställning av svar på den av kommunfullmäktige beslutade remissen om säkerheten i Stockholms skolor samt överlämna remissammanställningen till kommunstyrelsen

Reservation anfördes av *Marie Egnell* (mp) enligt följande.

Jag reserverar mig mot nämndens beslut då jag yrkade att nämnden skulle besluta att

1. Ge utbildningsförvaltningen i uppdrag att erbjuda utbildning för lärare och övrig skolpersonal i syfte att bättre förebygga mobbning
2. Det ska bli obligatoriskt för alla skolor att ägna tid åt inslag i undervisningen som ger stärkt självkänsla och stärkt självförtroende
3. Ge stadsdelsnämnderna i uppdrag att föra aktiva diskussioner med skolorna och elevorganisationerna om det fortsatta arbetet mot mobbning
4. Inbjuda föreläsare i konfliktlösning och ickevåld, samt
5. därutöver anför följande

Att förebygga mobbning är ett ansvar som ska ligga på varje skola. Ska detta lyckas måste det bli en självklarhet att alla på skolan tar ansvar för att ingripa och/eller agera så att tendenser till mobbning stoppas så tidigt som möjligt. Det största ansvaret ska dock skolledningen ha. Det är av avgörande betydelse att alla vet att skolledningen inte accepterar mobbning.

Elever, lärare och övrig skolpersonal som ingriper mot mobbning ska veta att de har skollledningens stöd.

Skolans handlingsplaner och strategier är till för att alla ska känna till vad som gäller. Barn och ungdomar måste veta att det är tillåtet och viktigt att rapportera sådant som inte hör hemma i skolan; mobbning, knivar, nazistiska uttryck, kränkande könsord, droger m.m. Alla ska känna till att allt sådant ska åtgärdas så tidigt som möjligt. I skolan ska miljön stimulera och inbjuda till ökat civilturage. Vi behöver även ha fler vuxna och kamratstödare i skolan, fler som ser och reagerar på det som händer i skolan. Även receptioner i skolor kan införas där det är praktiskt möjligt.

Detta kräver dock mindre skolor än idag eller att en skola kan bestå av flera mindre, självständiga enheter.

En av de allra viktigaste saker som skolan ska ta ansvar för är att stödja barn och ungdomar i deras personliga utveckling till mogna vuxna människor. Detta står uttryckligen skrivet i Läroplanen som är ett mycket genomarbetat och bra styrdokument. Det är ingen annan instans i samhället som möter unga människor under så lång tid och så nära som skolan. Om vi ska lyckas få en mer positiv samhällsutveckling med fler människor som mår bättre med sig själva och inte i så stor utsträckning hänger sig åt diverse destruktiva beteenden måste skolan på allvar avsätta tid för att främja elevernas sociala utveckling.

Barn och ungdomar ser och upplever våld i sin vardag och genom medier m.m. Idag finns det många fler kända "förebilder" för våld i vår värld än förebilder som förespråkar icke våld. Skolan ska ge utrymme att prata om detta, både med barnen och med föräldrarna.

Jagstärkande inslag i undervisningen som ger stärkt självkänsla och självförtroende, förmåga att stå emot gruppträck, konstruktiva sätt att lösa konflikter och hantera känslor - allt detta är livsviktiga färdigheter som motverkar mobbning. Det bör bli obligatoriskt för alla skolor att ägna tid åt detta. Inbjudna föreläsare m.fl. som kan visa på konfliktlösning utan våld borde också bli ett självklart inslag i skolorna. Idag är det oerhört viktigt att diskussioner kring moral, etik, våld, droger m.m. förs kontinuerligt.

Utan föräldrarnas möjlighet att få tid till förståelse för situationen och deras aktiva medverkan i att se till att barnens skolmiljö är trygg är det svårt för skolan att komma någon vart. Skolan ska fungera som en mötesplats för föräldrar, skolpersonal och elever där alla har ett gemensamt ansvar.”

Särskilt uttalande gjordes av *Erik Nilsson* (s) och *Margareta Olofsson* (v) enligt följande.

Flera intressanta och viktiga synpunkter har framkommit i remissvaren. Vi skulle vilja poängtera vikten av kamratstödjare och vuxna positiva förebilder. En satsning på fler vuxna i skolan ger förmodligen större resultat än låsta dörrar och id-brickor.

En viktig del av arbetet med en tryggare skola är att inrätta små undervisningsgrupper och skoldaghem. Även stökiga elever har rätt till en bra skolgång. Stökigheten är oftast en reaktion på att något är fel, hemma eller i skolan.

Ett gemensamt *särskilt uttalande* för (fp), (m), (kd) och (sp) anmälades av *Jan Björklund* (fp) enligt följande.

Ingen ska behöva vara rädd för att gå till skolan. Vid sidan av förebyggande elevvårds- och elevsociala åtgärder och en betoning av föräldraansvaret behövs även ökade möjligheter att använda sanktioner i skolans vardag. En viktig åtgärd i kampen mot mobbning är att den som utsätts för mobbning aldrig ska behöva flytta till en annan skola. Skriftliga varningar samt obligatoriska föräldrasamtal är också exempel på sanktioner som bör användas.

Ett tydligt ledarskap från skolledningen på skolan är avgörande för om en skola ska lyckas motarbeta mobbningen i skolan. Nämnden anser att det är angeläget att betona vuxenansvaret i skolans arbetsmiljö. Alla vuxna har en skyldighet att reagera om hot, våld, mobbning eller andra trakasserier förekommer.

Skolans psykosociala arbetsmiljö har blivit sämre under en längre period. Medvetet provokativa brott mot skolans ordningsregler och normer, våld, hot om våld, skolk från undervisningen och mobbning tillhör alltför ofta vardagen. I såväl skollag, läroplaner och stadens skolplan slås fast att skolan ska vara en plats där respekten för elevers integritet ska värnas och där elever ska kunna känna trygghet. För att skapa trygghet och trivsel i skolan måste verksamheten baseras på en god och väl förankrad värdegrund. Lugn och ro är en förutsättning för lärande.

Utbildningsförvaltningens tjänsteutlåtande daterat den 19 november 2001 har i huvudsak följande lydelse.

Utredningsrapporten skickades på remiss till samtliga rektorer och elevråd på stadens gymnasieskolor. Vidare skickades remissen till grundskolerektorerna i ett antal utvalda stadsdelsnämnder. Stadsdelsförvaltningarna ombads stå för sammanställningen av grundskolors diskussioner med andra organ som remissinstanser. Remissen skickades därför till flera fristående gymnasieskolor samt friskolornas riksförbund, till andra förvaltningar i kommunen, till grannkommuner, till elevorganisationer, Hem och skola, fackförbunden samt andra relevanta organisationer och myndigheter.

Remissen skickade den 29 juni och sista datum för remissvar angavs till den 1 oktober för alla instanser utom för stadsdelsförvaltningarna som ombads inkomma med sina sammanställningar senast den 8 oktober.

Av 118 remissinstanser svarade 50. Det var främst elevråden vid gymnasieskolorna som inte inkom med remissvar.

I remissbrevet ombads instanserna att svara på följande frågor:

1. Överensstämmer utredningens slutsatser med den bild ni har av säkerheten i skolan?
2. Vad anser ni om utredningens diskussion om förslag på åtgärder vad beträffar skolans inre arbete?

3. Vad anser ni om utredningens diskussion om förslag på åtgärder vad beträffar skolans yttre kontroll?
4. Övriga synpunkter
Remissammanställningen följer dispositionen i remissbrevet ovan.

1. Utredningens slutsatser

Utredningens slutsatser

Utifrån nationella undersökningar om ungdomars kriminalitet, undersökningar bland Stockholms stads elever i gymnasieskolan och elever i årskurs 7-9 i grundskolan rörande bland annat säkerheten, samt en enkät till rektorer på stadens samtliga gymnasieskolor och till ett urval rektorer på stadens grundskolor, kommer utredningen fram till följande slutsatser:

En stor majoritet av eleverna på högstadiet och gymnasieskolan känner sig trygga i skolan. En stor majoritet av eleverna på högstadiet och gymnasiet anser sig inte vara utsatta för mobbning. En liten grupp elever begår och är utsatta för brott i betydligt större utsträckning än majoriteten av elever. Inom denna grupp finns en stark samvariation mellan drogkonsumtion, brottsbenägenhet, utsatthet för brott och mobbning. Dessa elever trivs sämre i skolan, skolkar mer och lyckas sämre i skolan.

Vidare kommer utredningen fram till att en stor majoritet av rektorerna anser att våldet i skolan minskat eller är oförändrat. En stor majoritet av rektorerna anser att fysiskt våld är ovanligt i skolan. Tryggheten för eleverna i alla dess aspekter är högre på gymnasieskolan än på högstadiets senare årskurser. Det finns en minoritet av elever som inte känner sig trygga i skolan vilka kan vara utsatta för mobbning, kränkande tillmälen, hot om våld och våld. Det våld/ de övergrepp som förekommer sker huvudsakligen mellan elever på skolan och sker främst i form av verbala övergrepp.

Utredningen pekar också på att ett säkerhetsproblem rör kontrollen av vilka som rör sig på skolan eller på skolgården. Problemet är bl.a. relaterat till personer som inte är elever på skolan.

Remissinstansernas synpunkter

Det stora flertalet remissinstanser, dvs. rektorer, grannkommuner, stadsdelsförvaltningar, andra organisationer och myndigheter, anser att utredningens slutsatser om att våldet i skolan är begränsat och att tryggheten bland elever i allmänhet är stor, stämmer väl överens med den bild de har av säkerhetssituationen i skolan.

Socialtjänstförvaltningen och *rektor vid S:t Jacobi gymnasium* pekar dock på vad man anser brister i utredningens slutsatser. Våldet är, enligt dem, mer omfattande än vad som kommer skolledningar till kännedom. Denna synpunkt delas även av *Stiftelsen Fryshuset*. Den menar att rektorerna inte får reda på allt som händer och att skolorna inte heller vill redovisa det våld som finns av rädsla av att få dåligt rykte. Det leder till ett stort mörkertal. Fryshuset påpekar också att hot om våld är vardag på vissa skolor. Sammantaget gör detta att Stiftelsen Fryshuset inte anser att utredningens slutsatser stämmer överens med den bild den har av situationen på skolorna.

Polismyndigheten i Stockholms län finner utredningens slutsatser riktiga men ofullständiga. Myndigheten anser att utredningen i allt för hög grad fokuserar på våldet som grund till osäkerhet. I stället för polismyndigheten fram inbrott och skadegörelse i skolan som relevanta faktorer som leder till sämre säkerhet vid skolorna.

Rektor vid Fogelströmska gymnasiet påpekar att våldets utbredning skiljer sig åt från år till år. Innevarande läsår är våld mellan pojk- och flickgäng från förorterna ett problem vid skolan. Våldet har sin grund i konflikter från grundskoletiden och skolan har blivit en arena för ”konfliktlösning”.

Även *rektor vid Thorildsplans gymnasium* tar upp frågan om mellan vilka elever våldet förekommer. Thorildsplans rektor håller inte med utredningen i dess slutsats att våldet främst är en företeelse mellan elever på samma skola. Det stora problemet är i stället ungdomar utifrån som kommer för att göra upp om konflikter uppkomna på fritiden.

Elevrådet vid Östra Reals gymnasium menar att utredningens slutsatser stämmer överens med den bild man har av säkerheten på sin skola. Elevrådet påpekar dock att säkerheten skiljer sig åt

mellan skolor och att säkerhetsutredningen borde ha redovisat i vilka skolor som våld och osäkerhet är ett problem.

Utredningens diskussioner om åtgärder

Utredningen slår fast att även om skolan är trygg för den stora elevmajoriteten är det inte acceptabelt att elever i skolan utsätter andra eller blir utsatta för kränkande språkbruk, hot, mobbning, sexuella trakasserier eller fysiskt våld. Ca 10 procent av eleverna anser dock att de inte känner sig trygga i skolan, inte är nöjda med situationen vad gäller mobbning och att de varit utsatta för våld. Ett mål för skolans utvecklingsarbete i dessa avseenden måste vara att skapa en situation där alla i skolan är trygga. Våld och kränkningar mellan elever på samma skola är det större problemet, inte våld och kränkningar från utomstående. Åtgärder för att hålla ovälkomna personer borta löser således bara en del av problemen. Det är utvecklingsarbetet med ett engagemang från skolans egna elever, föräldrar och personal och som måste dominera när det gäller att öka tryggheten i skolan.

Utredningens förslag har inte karaktären av ett antal nya åtgärder som alla skolor har att vidta. Utredningen har i sitt arbete och i sin bedömning inte funnit några sådana nya generella åtgärder för att höja säkerheten inom skolan. Varje skola arbetar utifrån sina förutsättningar och varje skola måste utifrån en analys av dessa själv avgöra hur man i olika hänseenden kan trygga säkerheten på skolan.

Diskussion och förslag är uppdelade under två huvudrubriker, skolans inre arbete och yttre kontroll. Avsnitten om skolans inre arbete rör sig huvudsakligen i fältet mellanmänniska relationer, normer och värderingar. Avsnitten om yttre kontroll behandlar huvudsakligen materiella åtgärder för att öka tryggheten i skolan. Skolans inre arbete är enligt utredningens mening dock grundläggande för tryggheten i skolan

Remissinstansernas synpunkter

Ett stort antal skolor anser att det är bra att utredningen inte föreslår åtgärder som varje enskild skola har att genomföra utan att åtgärder måste anpassas efter varje enskild skolas förutsättningar och behov.

2. Skolans inre arbete

2.1 Värdegrunden och personalens ansvar och engagemang

Utredningens åsikt är den att bland olika former av övergrepp bedöms verbala övergrepp med kränkande tillmälen och hot om fysiskt våld vara vanligast. Därefter en kombination av verbala och fysiska övergrepp och minst vanligt förekommande rent fysiskt våld. En bild beskrivs där kränkande tillmälen, gräl, översitteri, mobbning etc. eskalerar, upplevs som starkt integritetskränkande och ibland till sist övergår i fysiskt våld mellan elever. Ett klimat i skolan som ej tolererar svordomar, kränkande tillmälen, hot, översitteri, mobbning eller sexuella trakasserier minimerar också sannolikheten för fysiskt våld och det är en nödvändig betingelse för att alla skall kunna känna sig trygga i skolan. Utredningen anser därför att varje skola måste skapa en gemensam värdegrund kring dessa frågor som alla på skolan delar och som alla på skolan tar ansvar för. Förutom personal och föräldrar är elevernas engagemang och ansvar i detta arbete en avgörande faktor för framgång.

Alla som arbetar i skolan skall aktivt arbeta för att förebygga och motverka alla former av kränkande behandling. De vuxna i skolan måste vara överens om och på ett enhetligt sätt implementera, tillämpa och följa upp de normer och de regler som gäller på skolan. De handlingsplaner/rutiner som finns för krishantering, fall av mobbning, våldsincidenter etc. måste på samma sätt vara väl kända och tillämpas på samma sätt av all personal. Kontakt och samverkan med berörda föräldrar vid en händelse där omyndiga elever är inblandade är oerhört viktigt och bör ske så tidigt som möjligt. Tidsfaktorn är också viktig i de fall skolan bedömer att kontakt med sociala myndigheter bör tas. Brott skall polisanmälas.

Remissinstansernas synpunkter

En stor majoritet av remissinstanserna instämmer i utredningens åsikt om att skolorna måste skapa en gemensam värdegrund som alla delar och ansvarar för. Flera instanser påpekar att detta är det viktigaste för säkerheten i skolan. Vidare poängterar flertalet att ansvaret vilar hos alla vuxna i skolan och att det är viktigt att arbetet med värdegrund och handlingsplaner involverar inte bara skolläda och personal utan även elever och föräldrar. *Rektor vid S:t Eriks gymnasium* skriver: ”Vi anser att skolans inre arbete skall omfatta implementering, information, konsekvent tillämpning och uppföljning av värderingar och normer. Samma sak gäller handlingsplaner och rutiner vid incidenter och kris. I det arbetet är personalens ansvar, engagemang och föredöme samt skolans samverkan med föräldrar och andra myndigheter som avgör hur väl vi lyckas.” Citatet är en sammanfattning av vad många instanser uttrycker i sina svar.

Älsjö och Farsta stadsdelsförvaltningar anser att det är av stor vikt att värdegrunden formuleras på ett mycket konkret sätt. *Farsta stadsdelsförvaltning* och *rektor vid Thorildsplans gymnasium* påpekar att det är viktigt att alla vuxna ställer upp bakom de regler man kommer överens om på en skola även om man inte personligen gillar alla regler.

Rektor vid Tensta gymnasium anser att värdegrundsarbetet kunde uppmärksammas mer i skolornas kvalitetsarbete

Södertälje kommun och *rektor vid Blackebergs gymnasium* påpekar att skolan inte verkar i ett vakuum utan påverkas av och speglar det omgivande samhället. Vill man ändra attityder måste man börja med de signaler som vuxensamhället sänder ut.

Älsjö och Kista stadsdelsförvaltningar menar att det är en självklarhet att brott polisanmäls. Kista stadsdelsförvaltning påpekar att skolan inte kan stå utan stöd från polismakten och samhället i stort. Betydligt hårdare straff och sanktioner krävs för att hindra människor i skolan såväl som utanför för att brott och hot skall polisanmälas i högre utsträckning än nu.

2.2 Elevernas engagemang

Utredningen anser att en elev som har ett ansvar och engagemang i skolan blir lojal mot de normer och värderingar som råder där. Exempel på sådant elevengagemang kan vara elever som på olika sätt tar ansvar och arbetar tillsammans med den personal som finns i skolan; vaktmästare, skolbespisning, expeditions-/receptionspersonal, kamratstödare och fritidsledare. Elevengagemang och elevansvar förekommer redan nu i olika utsträckning på skolorna men metoden kan utvecklas på ett betydligt mer genomtänkt sätt och få en betydligt större omfattning än idag.

Remissinstansernas synpunkter

Engagemang i form av deltagande i reception/ vaktmästeri och skolbespisningar kommenteras positivt att flera grundskolor. *Socialtjänstförvaltningen* påpekar dock att sådana elevaktiviteter kan få motsatt effekt eftersom det finns risk att eleverna känner sig utnyttjade. *Täby kommun* tycker att denna form av elevengagemang kan vara positiv men att det kräver mycket administration.

2.3 Kamratstödare och vuxna positiva förebilder

Utredningen visar att ett antal grundskolor och gymnasieskolor använder kamratstödare i sin verksamhet. Enligt en tidigare genomförd undersökning i stadens skolor är en väl fungerande kamratstödjarverksamhet ett bra instrument för att öka tryggheten i skolan. Kamratstödare är unga vuxna som skall fungera som en god förebild, vara någon att prata med, vara ett stöd för elever som har svårigheter. De skall öka tryggheten på skolan, bidra till lugn och ordning, arbeta brottsförebyggande, motverka skolk, mobbning och droganvändning. För att en kamratstödjarverksamhet skall fungera ger erfarenheten vid handen att ett antal förutsättningar måste finnas. Deras funktion och arbetsuppgifter måste vara klart formulerade. Skollädaingen måste tydligt sanktionera verksamheten. Den måste vara förankrad bland övrig personal. Kamratstödjarna måste erhålla arbetsledning, handledning och utbildning. Under dessa förutsättningar anser utredningen att kamratstödjarverksamheten på ett väsentligt sätt kan bidra till tryggheten i skolan. I Älsjö kommun har varit projektet ”Mer män i skolan” som bedrivits inom ett antal grundskolor i staden. Med syfte att skapa en bättre social och kunskapsmässig miljö i skolan har äldre män sk ”Klassmorfar” engagerats som och goda manliga

förebilder. Deras uppgift är att finnas i barnens närhet, att stötta dem och dela med sig av sina livserfarenheter.

En annan modell där vuxna positiva förebilder engageras i skolan är de fastighetsvärdar som finns på en del skolor. Deras uppgift är att röra sig på skolan, bli känd av eleverna och eleverna skall förstå att det är denne de förstör för vid skadegörelse.

Remissinstansernas synpunkter

Många instanser instämmer i utredningens åsikt att kamratstödjare kan bidra väsentligt till tryggheten på skolorna. Flera påpekar dock att kamratstödjare kostar pengar **stöd**

Katarina-Sofia stadsdel påpekar att det inte alltid är fler vuxna som behövs i skolan utan att man engagerar redan anställd personal i elevvårdande arbete och att *all* personal tar sitt vuxenansvar. Genom ett väl genomtänkt mentorssystem kan mycket god vuxenkraft mobiliseras.

Täby kommun anser att det behövs fler vuxna i skolan men ställer sig tveksam till projekt som kamratstödjare, "klassmorfar" osv. Dessa projekt tenderar att blomma upp för att sedan "rinna ut i sanden".

SISAB tycker att ökad vuxennärvaro är A och O för ökad trygghet i skolan. SISAB framhåller att alla skolor numera har fastighetsvärdar som ska närvara så mycket som möjligt i skolorna. Fastighetsvärdarna ska ses som en resurs för skolan i arbetet att förebygga skadegörelse och annan brottslighet. *Elevrådet vid Östra Reals gymnasium* tycker att det är bra med vuxna, t.ex. vaktmästare, cafépersonal m.fl. som kan vara elevernas "vän" och som eleverna kan vända sig till för att prata med/ klaga till.

Socialtjänstförvaltningen och polismyndigheten i Stockholms län är positiva till kamratstödjare i skolan men anser att det bör göras någon form av lämplighetsprövning av dessa så att de verkligen är vuxna i sitt förhållningssätt. *Stiftelsen Fryshuset* påpekar att kamratstödjare är de vuxna som finns närmast eleverna på raster/ håltimmar och förmodligen de som skapar störst förtroende hos eleverna.

2.4 Högriskgruppen och disciplinär åtgärder

I utredningsrapporten framkommer att det finns en samvariation mellan brottsbenägenhet, brottsutsatthet, bruk av droger, mobbning, vantrivsel i skolan, dåliga studieresultat och svaga hemförhållanden. En liten grupp elever tillhör denna "högriskgrupp" som riskerar sin egen och andra elevers trygghet. Utredningen bedömer det som mycket viktigt att denna elevgrupp erhåller en skolgång och ett stöd som är anpassad till deras behov.

För att säkra tryggheten på en skola uppstår ibland behovet att vidta disciplinära åtgärder riktade mot elever vars handlingar inverkar menligt på tryggheten i skolan. Om en elev inom grundskolan gör sig skyldig till sådana handlingar och de åtgärder skolan vidtar, t ex obligatoriska föräldrasamtal, skriftlig varning, inte hjälper, kan efter anmälan till stadsdelsnämnden, denna för att upprätthålla undervisningens kvalitet för samtliga elever besluta att flytta eleven till en annan skola inom stadsdelen. Inom gymnasieskolan gäller att om de åtgärder skolan vidtar för att få en elev att bättra sig inte uppnås, eller om elevens uppförande inverkar skadligt på andra elever, eller om det föreligger andra särskilda skäl, så får eleven helt eller delvis stängas av från undervisningen under högst två veckor, eller av styrelsen förvisas från gymnasieskolan högst tre terminer. Om en elev står under åtal får eleven förvisas på grund av detta bara om eleven erkänt eller om tingsrätten funnit utrett att eleven begått gärningen.

Remissinstansernas synpunkter

Flera skolor instämmer i att det finns en liten högriskgrupp som skapar otrygghet bland elever och personal. *Rektor vid Thorildsplans gymnasium* menar att det oftast rör sig om ca 10 personer. Kan man identifiera dessa elever så går det många gånger att komma till rätta med problemen. Thorildsplans rektor påpekar dock, att i de fall där det inte går att lösa problemen med dialog, föräldrakontakter och varningar måste skolan ha kraftfulla åtgärder att ta till, t.ex. avstängning och förvisning från skolan. *Rektor vid Fogelströmska gymnasiet* anser att högriskeleverna borde identifieras före antagningen till gymnasieskolan och att dessa sprids en och en till olika skolor för att motverka sammansvetsade gäng som skrämmer andra elever och orsakar otrygghet. *Rektor*

vid Tensta gymnasium anser att utredningen kunde ha varit tydligare när det gäller vilka åtgärder som kan vidtas och vem som skall utföra dem när det rör sig om högriskelever. Elevrådet vid Östra Reals gymnasium anser att mobbare bör flyttas. Friskolan Ecole Francaise anser att även friskolorna bör omfattas av möjligheten att flytta elever.

Flera grundskolor är i sina svar kritiska till att flytta på ”problemelever”. Åhsjö stadsdelsförvaltning menar att en förflyttning ger eleven ett nytt och större spelrum och att man delvis förlorar den interna kunskap som finns om eleven i skolans elevvårdsteam. Någon form av skoldaghem vore att föredra samt mer samarbete med individ- och familjeomsorgen.

3. Skolans yttre kontroll

Utredningens diskussion om skolans yttre kontroll

Utredningen slår fast att skolans inre arbete är grundläggande för tryggheten i skolan. Även andra faktorer spelar dock roll, t.ex. skolornas yttre kontroll. I utredningen förs en diskussion kring möjliga åtgärder för att skapa och upprätthålla en sådan yttre kontroll i skolorna. Dessa möjliga åtgärder redovisas nedan och följs en och en av remissinstansernas synpunkter.

3.1 Tillträde till skolans lokaler och skolgård

Utredningen påpekar att det ibland har uppstått tveksamhet huruvida skolan är en allmän plats eller inte, vem som har rätt att uppehålla sig på skolgården eller i skolans lokaler? Utredningens åsikt är den att det är skolan som avgör vad som skall gälla för tillträde till dess lokaler. Skolan har alltså rätt att avvisa personer man bedömer som obehöriga. Vidare framhåller utredningen att skolan bör ha klara och tydliga regler och rutiner för detta och de måste vara väl kända av personal och elever.

Remissinstansernas synpunkter

Utredningens åsikt att skolorna bör ha klara och tydliga regler för vem eller vilka som får vistas på skolans område och att dessa regler är kända av både personal och elever delas av många instanser. Av svaren framgår att många skolor redan idag arbetar med att skapa sådana klara regler och också med att göra dem kända.

3.2 Användning av vissa tekniska hjälpmedel för kontroll av de som rör sig i skolan

I den allmänna debatten har det ibland framförts idéer om olika former av teknisk övervakning i skolor med syfte att förbättra säkerheten. Sådana hjälpmedel kan vara övervakningskameror och metalldetektorer. Utredningens bestämda uppfattning är att något sådant inte är aktuellt, önskvärt eller att ett behov föreligger. Åtgärden skulle ge fel signaler till elever, föräldrar, personal och det omgivande samhället. Trygghet och säkerhet på skolan skapas genom en förtroendefull samverkan mellan aktörerna, inte genom en teknisk övervakning som skapar misstroende och som signalerar ett misslyckande.

Remissinstansernas synpunkter

En stor majoritet av remissinstanserna ställer sig bakom utredningens åsikt att användningen av tekniska hjälpmedel, t.ex. övervakningskameror och metalldetektorer, inte bör införas i skolan. Flera instanser påpekar att sådana hjälpmedel snarare kan leda till större osäkerhet och instämmer i det utredningen skriver om att ”trygghet och säkerhet på skolan skapas genom en förtroendefull samverkan mellan aktörerna och inte genom teknisk övervakning”.

3.3 In- och utpassage och skolreception

Ett problem som utredningen tagit upp är svårigheten att kontrollera in- och utpassagen genom de många ytterdörrar som finns på en del skolor. De ytterdörrar som normalt inte behöver vara öppna för både in- och utpassage kan vara låsta för inpassage men möjliga för elever och personal att inifrån öppna för utpassage om det behövs av brandsäkerhetsskäl.

Några skolor har en skolreception i anslutning till skolans huvudingång där besökare tas emot, erhåller besöksbricka eller ett besöksintyg för att sedan hänvisas vidare till den eller de

som skall besökas. Vid de flesta skolor hänvisas besökare genom skyltar till skolans expedition där de hjälps tillrätta. En skolreception vid skolans huvudingång är naturligtvis bra ur många synpunkter samtidigt som det är förenat med avsevärda kostnader för byggnation och drift att inrätta skolreceptioner. Utredningen har inte funnit tillräckligt starka skäl för skolreceptioner så att det ur säkerhetssynpunkt är motiverat att föreslå ett införande på alla skolor.

Remissinstansernas synpunkter

Flera skolor instämmer i att det är ett problem att veta om utomstående rör sig på skolans område. Särskilt gymnasieskolor anser detta. Mindre skolor och grundskolor svarar att de har förhållandevis lätt att upptäcka obehöriga.

Ett stort antal skolor, både grund- och gymnasieskolor, samt ett par kranskommuner framhåller att införandet av skolreception skulle leda till bättre säkerhet genom att möjligheten att kontrollera vem eller vilka som rör sig i skolan skulle öka. Flera instanser påpekar dock att det är en kostnadsfråga.

SISAB delar inte utredningens slutsats att inrättandet av skolreceptioner alltid är förenat med avsevärda kostnader för byggnation och drift. Tvärtom, menar man, kan skolreceptioner på sikt minska driftskostnaderna. *SISAB* förespråkar därför ur fastighetsperspektivet skolreceptioner där det är möjligt och efterspråkas av beställaren.

Polismyndigheten i Stockholms län anser att skolreceptioner bör införas i de skolor där det är praktiskt möjligt. Däremot anser *elefskyddsombudet vid Frans Schartau* att skolreceptioner är överflödiga och att det viktiga är god samverkan mellan elever, lärare och övriga personal.

Täby kommun framhåller att större grund- och gymnasieskolor i kommunen har reception och att det bidragit till att färre obehöriga personer vistas på skolorna än vad som annars hade varit fallet.

Brottförebyggande rådet lyfter fram ”bebyggelseinriktade åtgärder” i detta sammanhang. Det handlar om att planera, bygga och bygga om på ett sätt som minskar möjligheterna att begå brott och ökar förutsättningarna för trygghet. Rådet menar, att det t.ex. bör finnas naturliga förutsättningar för skolpersonal att ha översyn över vad som händer under raster. Det kan exempelvis handla om att minimera undanskymda platser i korridorer och på skolgårdar. *SISAB* och *Botkyrka kommun* för också fram vikten av att inbegripa säkerhetsaspekten vid ny- och ombyggnationer i skolor.

Kista stadsdelsförvaltning anser att skalskyddet bör förbättras på skolorna. *Polismyndigheten i Stockholms län* anser att antalet entreer bör minimeras i skolorna. Vidare anser den att det råder brist på beställarkompetens bland skolledare och fastighetsägare. Det finns på marknaden kostnadseffektiva och funktionella tekniska lösningar på många av dessa problem. *Polismyndigheten* föreslår att skolförvaltningen centralt inrättar en säkerhetskonsultfunktion med inriktning på lokala säkerhetsanalyser och upphandling av tekniska säkerhetslösningar.

Farsta stadsdelsförvaltning anser att tackar man nej till tekniska hjälpmedel behövs fler vuxna i skolans hallar och korridorer.

Fristående skolan *Ecole Francaise* anser att skolreception och andra säkerhetsfrämjande lösningar är att önska men att friskolorna inte får några särskilda resurser för detta ändamål.

3.4 ID-kort, namnbrickor, besöksbrickor, besöksintyg

En del skolor använder sig av namnbrickor med foto, vilka all personal och alla elever skall bära. Detta ger möjlighet att dels vid behov lätt identifiera personer, dels att lätt se och kontakta personer utan namnbricka. Utredningen anser att namnbrickor/ besöksbrickor är en bra metod som väsentligt underlättar möjligheten till översikt av vilka som rör sig på skolan.

Remissinstansernas synpunkter

Av grund- och gymnasieskolornas svar framgår det tydligt att relativt många skolor använder sig av namnbrickor/ besöksbrickor eller åtminstone har funderat på att införa sådana. Flertalet skolor anser att det fungerat bra och tror att det leder till större säkerhet. Någon enstaka skola påpekar att de slutat med namnbrickor eftersom elever, och även lärare, tenderar att glömma att ta med sig brickorna.

Enligt *socialtjänstförvaltningen* är elever i allmänhet positiva till ID-kort som de anser ökar tryggheten i skolan. *Östra Reals elevråd* ställer sig positivt till passerkort som hängs runt halsen. Däremot anser man inte att dessa passerkort bör förses med fotografi av bäraren eftersom det är alltför ”uthängande”. *Eleverskyddsombudet vid Frans Schartaus gymnasium* anser att namnbrickor är överflödiga men tillägger att det kan bero på att Frans Schartau är en förhållandevis lugn skola och att namnbrickor kan behövas på andra skolor.

3.5 Statistik

Personskador till följd av bl a våld avseende personal och elever registreras genom den arbetsskadeanmälan som görs. Avstängningar och förvisningar inom gymnasieskolan registreras genom att dessa behandlas i utbildningsnämnden. Detta gäller även förflyttning av elever utifrån disciplinära skäl inom grundskolan, som behandlas av stadsdelsnämnderna. Utredningen anser att ett viktigt komplement till dessa uppgifter vore att de polisanmälningar med anknytning till händelser i skolan som görs redovisas i polisens brottsstatistik.

Remissinstansernas synpunkter

Brottsförebyggande rådet, som ansvarar för att producera den officiella kriminalstatistiken i Sverige, påpekar att det för närvarande pågår en omfattande översyn av det kodningssystem man använder sig av i arbetet med kriminalstatistiken. I samband med översynen kommer brottsförebyggande rådet att beakta och överväga utredningens önskemål.

4. Remissinstansernas övriga synpunkter

Under denna punkt redovisas remissinstansernas övriga synpunkter på utredningen. Det rör sig dels om diskussioner som instanserna anser saknas i utredningen, dels om egna förslag på hur säkerheten i skolorna kan förbättras.

*Fogelströmska gymnasiet*s rektor undrar var diskussionen om vapen i skolan samt säkerhetsåtgärder för skolans egen personal finns?

Södertälje kommun efterlyser en komparativ diskussion. Stockholms stadsdelar har olika socio-ekonomisk struktur och rimligtvis olika problem och lösningar på problemen. Om man vill göra jämförelser ger ett medelvärde för Stockholm mindre än att jämföra med ett område som har likartad struktur.

Brottsförebyggande rådet påpekar att ett sätt att arbeta förebyggande är att införliva frågor om brott och straff i undervisningen. Man kan också involvera eleverna i arbetet med att kartlägga problemsituationen, att upprätta åtgärdsplaner och att genomföra de planerade brottsförebyggande och trygghetsskapande åtgärderna. Brottsförebyggande rådet pekar också på att det runt om i Sverige finns lokala brottsförebyggande råd som arbetar med förebyggande frågor. I Stockholm har inte arbetet kommit lika långt. BRÅ anser att det skulle vara en fördel om det fanns aktiva lokala råd i samtliga stadsdelar.

Socialtjänstförvaltningen anser att håltimmar bör tas bort i skolan. Vissa elever klarar inte att sysselsätta sig själva på ett meningsfullt sätt. Vidare bör roliga rastaktiviteter erbjudas eleverna, t.ex. skolcafé, sällskapsspel mm.

Polismyndigheten i Stockholms län föreslår efter utländsk förebild att elever/ föräldrar skriver kontrakt med skolan om att ordningsregler skall efterföljas. Vidare föreslås premieringssystem för lärare som vistas i matsalar och korridorer på ledig tid.

Stockholms Stads Hem och Skola distrikt påpekar att fler vuxna behövs i skolan. Man föreslår därför att kontaktdagarna bör finnas kvar under den skolpliktiga tiden men allra helst till dess att eleverna fyller 18 år. Det skulle innebära att någon förälder varje dag skulle vara tillhands på raster eller lektioner.

Spånga Solhem Hem och Skola föreslår kontakter mellan skola och lokala föreningar så att elevers fritidsaktiviteter bättre kan stödjas och överblickas samt att kontakten mellan Hem – och skolas föräldrar och skolorna stärks. Vidare menar Spånga Solhem att högriskgruppen inte enbart kan vara den lokala skolans ansvar. Det bör finnas stöd och uppbackning från centralt håll för att dessa elever ska kunna genomföra skolgången till gagn för sig själva och utan men för andra.

Förslag till beslut

Förvaltningen konstaterar att remissinstanserna i stort stödjer utredningen i dess slutsatser och diskussioner om förslag på åtgärder. Förvaltningen föreslår att utbildningsnämnden godkänner remissammanställningen och överlämnar den till kommunstyrelsen.

Till kommunstyrelsen i Stockholms stad

Den 7 februari 2001 beslutade Stockholms kommunstyrelse att tillsätta en utredning för att se över säkerheten i Stockholms skolor.

Genom samma beslut förordnades följande ledamöter: utbildningsdirektör Anita Ferm (ordförande), länspolismästare Gunno Gunnmo, professorn i kriminologi Jerzy Sarnecki, direktören för socialtjänstförvaltningen Dag Helin, ordförande Hem och Skola i Stockholm Linda Eriksson, ordförande Lärarförbundet i Stockholm Ulla Persson, ordförande Lärarnas Riksförbund i Stockholm Lisbeth Wållberg, elevrådsordförande vid Thorildsplans gymnasium Oscar Lavelid, samt ordförande Skolledarna i Stockholm Hans-Erik Rudin.

Säkerhetsutredningen får härmed överlämna sitt slutbetänkande. Utredningens uppdrag är därmed slutfört.

Stockholm i maj 2001

Anita Ferm (ordförande)

Gunno Gunnmo

Jerzy Sarnecki

Linda Eriksson

Dag Helin

Hans-Erik Rudin

Oscar Lavelid

Ulla Persson

Lisbeth Wållberg

Innehållsförteckning

Utredningen.....	15
Arbetets uppläggning.....	15
Nationella undersökningar.....	15
Brottsförebyggande rådets undersökning om elever och brottslighet.....	15
Stockholmsundersökningar, elevenkäter.....	16
Tryggheten i skolan.....	16
Mobbning.....	17
Våld	17
Stöld/rån.....	17
Vapen	17
Riskgrupp.....	17
Enkät om säkerheten i skolan.....	17
Trygghet.....	18
Uppsikt.....	18
Brottslighet i Sverige sett ur ett makroperspektiv.....	18
Slutsatser av undersökningarna.....	20
Diskussion och förslag.....	20
Skolans inre arbete.....	21
Verbala övergrepp, mobbning, sexuella trakasserier förspel till fysiskt våld.....	21
Personalens ansvar och engagemang.....	21
Elevernas engagemang.....	21
Kamratstödjare, skolvårdar.....	21
Vuxna positiva förebilder.....	22
Riskgruppen.....	22
Disciplinära åtgärder.....	22
Yttre kontroll.....	22
Tillträde till skolans lokaler och skolgård.....	22
Användning av vissa tekniska hjälpmedel för kontroll av de som rör sig i skolan.....	23
In- och utpassage.....	23
Skolreception.....	23
ID-kort, namnbrickor, besöksbrickor, besöksintyg.....	23
Statistik	24
Bilagor	24
Referenser	25

Utredningen

Kommunstyrelsen beslutade den 7 februari i år att tillsätta en utredning med syfte att se över säkerheten i Stockholms skolor. Ett avgörande skäl till att beslutet fattades var den dödsskjutning som inträffade vid Bromma gymnasium i januari. Även om incidenten inte hade någon direkt koppling till verksamheten i skolan, så väckte den frågor kring skolan som allmän plats och skolornas tillträdesregler.

I borgarrådsberedningens promemoria angavs följande utredningsdirektiv: ”Utredningen ska analysera den omvärldsförändring som påverkar synen på säkerheten vid våra skolor. Utifrån dessa slutsatser ska utredningen överväga gränsen mellan å ena sidan öppenhet och tillgänglighet och å andra sidan behovet av säkerhetsskydd vid våra skolor.” (Bilaga 1)

Kommunstyrelsen beslöt också att utredningen skulle genomföras i utbildningsnämndens regi och med chefen för utbildningsförvaltningen, Anita Ferm, som ordförande. Som övriga deltagare utsåg kommunstyrelsen följande personer:

- ? Gunno Gunnmo, länspolismästare
- ? Jerzy Sarnecki, professor i kriminologi
- ? Dag Helin, direktör socialtjänstförvaltningen
- ? Linda Eriksson, ordförande Hem och Skola i Stockholm
- ? Ulla Persson, ordförande Lärarförbundet i Stockholm
- ? Lisbeth Wällberg, ordförande Lärarnas Riksförbund i Stockholm
- ? Oscar Lavelid, elevrådsordförande på Thorildsplans gymnasium
- ? Hans-Erik Rudin, ordförande för Skolledarna i Stockholm

Vidare beslöts att utredningen skulle redovisa sitt resultat senast den 15 maj 2001.

Arbetets uppläggning

Vid utredningens första mötet kom deltagarna överens om att gymnasieskolan och grundskolans årskurs 7-9 skulle ligga i fokus för utredningens arbete. Enligt utredningsdirektiven skulle utredningen dels kartlägga våldets utbredning i skolorna, dels utifrån analysen av kartläggningen överväga behovet av säkerhetsskydd i skolorna. Utredningens arbete bestod den första tiden därför av att samla in befintligt material som kunde kasta ljus över våldsproblematiken.

Utöver redan befintliga undersökningar och rapporter genomförde utbildningsförvaltningen en enkätundersökning bland rektorer på stadens samtliga gymnasieskolor och bland rektorer i ett urval av högstadieskolor i Stockholms stad. Enkäten, som innehöll frågor om våldsincidenter och säkerhet i skolorna, ges en utförligare presentation nedan.

Säkerhetsutredningens rapport är upplagd på följande vis: Först redovisas översiktligt tidigare nationella och kommunala undersökningar rörande våld och säkerhet i skolan. Utifrån detta material presenteras säkerhetsutredningens syn på säkerheten i skolan. Efter det kommer en genomgång av eventuellt behov av säkerhetsåtgärder och vilka åtgärder som i så fall kan komma i fråga när det gäller Stockholms skolor. I bilaga 2 redovisas refererade undersökningar utförligare.

Nationella undersökningar

Brottsförebyggande rådets undersökning om elever och brottslighet

Brottsförebyggande rådet genomförde 1999, tillsammans med kriminologiska institutionen vid Stockholms universitet, en landsomfattande undersökning rörande förekomsten av brott bland elever i årskurs nio. I denna studie undersökte man även sambanden mellan brott och sociala bakgrundsförhållanden.

Undersökningen visar att lindrigare stöldbrott som snatteri, stöld från skolan och stöld från det egna hemmet är relativt vanliga. Mer än hälften av ungdomarna har stulit under det senaste året. Även riskbeteenden som berusning och skolk är vanliga. Däremot är allvarigare stöldbrott,

våld mot person och narkotikaanvändning mindre vanliga. Var tionde elev uppger sig ha varit delaktiga i sådana handlingar.

Mellan 1995 och 1999 har skadegörelse och stöld minskat. Delaktighet i våld och narkotika-relaterade gärningar är i stort sett oförändrad.

BRÅ-rapporten visar att en stor del av eleverna har begått någon form av brott. Få har dock begått brott vid upprepade tillfällen. Uppskattningsvis svarar ca 5% av eleverna för hälften av brottsligheten bland skolelever. De som begår vålds- och narkotikabrott gör sig i allmänhet också skyldiga till stöldbrott eller liknande.

Det är vanligare bland ungdomar att bli utsatta för stöld än att bli utsatta för våldsbrott. Cirka sex procent av eleverna har varit utsatta för grövre våld och fem gånger fler har varit utsatta för stöld under det senaste året. De som begår brott ofta råkar oftare ut för brott, i synnerhet våldsbrott, än andra. Ett par procent av pojkarna och ungefär dubbelt så många av flickorna känner sig ofta mobbade. Mobbade pojkar råkar i högre grad än flickor ut för våld.

Undersökningen visar också att drygt 40 procent av våldet sker inom skolans område, vilket skulle innebära att drygt två procent av eleverna utsätts för grövre våld i skolan.

BRÅ-rapporten visar att det finns ett samband mellan ett antal riskfaktorer och brottsbelastning. Könet är en faktor. Pojkar är mer representerade när det gäller våldsbrott än flickor. De som begår brott tenderar också att i högre grad komma från splittrade familjer, familjer med låg socioekonomisk status eller ha invandrarbakgrund. Samtliga ovannämnda samband är emellertid svaga. Den övervägande majoriteten med denna bakgrund är inte brottsbelastad. Sambandet är svagt även för den mest brottsbelastade gruppen. Starka samband med brottsbelastning har i stället följande faktorer: ett utåtriktat och spänningssökande/risktagande sätt, dåliga hemförhållanden på en rad plan (dåliga relationer till föräldrarna, föräldrar som inte har insyn i vad deras barn gör på fritiden, föräldrar som inte reagerar på problembeteenden osv.) och framför allt eget och kamraters toleranta brottsinställning samt stor brottserfarenhet hos kamraterna. Undersökningarnas resultat tyder på att det under senare år skett en minskning av den totala brottsligheten bland eleverna. Intensiv och allvarlig brottslighet är något avvikande. En liten andel unga svarar för en betydande del av den totala ungdomsbrottsligheten.

Ett utförligare referat av denna undersökning återfinns i bilaga 2.

Stockholmsundersökningar, elevenkäter

De undersökningar som refereras här är Skolundersökning skolåren 7-9 år 2000, Stockholms gymnasieundersökning 1999 och 2000, Drogvaneundersökning i Stockholms skolor år 2000 samt en enkät bland rektorer i grund- och gymnasieskolan som på utredningens initiativ genomfördes våren 2001. Utförligare referat finns i bilaga 2

Tryggheten i skolan

Breda elevundersökningar genomförs årligen i Stockholms skolor. I undersökningarna efterfrågas bland annat hur eleverna upplever tryggheten i skolan. Både de attitydundersökningar som utbildningsförvaltningen genomförde 1998/99 och 2000 i årskurs 7-9 i grundskolan och år 2 i gymnasieskolan och den droganeundersökning som socialtjänstförvaltningen genomförde år 2000 i årskurs 9 i grundskolan och år 2 i gymnasieskolan visar att den stora majoriteten elever känner sig trygga i skolan. En viss skillnad finns dock i svaren mellan högstadieelever och gymnasieelever. Gymnasieeleverna känner sig i högre grad trygga i skolan (ca 80 procent). Andelen trygga elever i gymnasieskolan ökar också mellan 1999 och 2000. Högstadieeleverna känner sig däremot i något mindre utsträckning trygga i skolan (ca 70 procent) och antalet trygga elever minskar något mellan 1998 och 2000.

Drogvaneundersökningen ger högre trygghetsvärden då enligt denna ca åttio procent av grundskoleeleverna och ca åttiofem procent av gymnasieeleverna kände sig trygga. De missnöjda på grundskolan varierar mellan sexton och nio procent och på gymnasiet mellan nio och fem procent.

Mobbning

Även mobbningsituationen har tagits upp i ovannämnda undersökningar. Man bör dock observera att nästan fyrtio procent av eleverna i flera undersökningar svarade vet ej/ varken eller på frågan om vad man ansåg om situationen i skolan vad gäller mobbning. På grundskolan var enligt dessa undersökningar drygt fyrtio procent och på gymnasiet drygt femtio procent av eleverna nöjda med mobbningsituationen. Andelen missnöjda var ungefär sjutton procent på grundskolan och ungefär sex procent på gymnasieskolan. I droganeundersökningen ställde man frågan om eleverna känt sig mobbade i skolan under året. Svarsfrekvensen var här mycket hög. Ungefär nio av tio elever på grundskolan ansåg sig inte mobbade. Siffrorna i gymnasiet var ännu högre. Även när det gäller mobbning finns det således fler missnöjda elever på grundskolan än på gymnasiet.

Våld

Enligt droganeundersökningen har ca sex procent av eleverna både i årskurs nio i grundskolan och i gymnasieskolan blivit misshandlade under det senaste läsåret. Lika stor andel elever i årskurs nio uppgav sig vara utsatta för grövre våld i den nationella undersökningen. Observera att frågorna avser händelser under både skoltid och icke skoltid. Enligt den nationella undersökningen sker ca fyrtio procent av våldet i skolan eller på skolgården. Detta skulle tyda på att drygt två procent av eleverna i årskurs nio i grundskolan och i gymnasieskolan sannolikt blivit utsatta för grövre våld/misshandel i skolan eller på skolgården.

Stöld/rån

Både droganeundersökningen och den nationella undersökningen anger att ca fyra till fem procent av ungdomarna tvingat av någon annan pengar eller värdesaker. Enligt droganeundersökningen har nio procent av eleverna i årskurs 9 och ca fem procent av gymnasie-eleverna blivit rånade. Enligt den nationella undersökningen uppgav en tredjedel av eleverna i årskurs nio att de blivit utsatta för stöld. Frågorna är tyvärr inte jämförbara, begreppet stöld är vidare än begreppet rån. Även här omfattar svaren händelser både under skoltid och under icke skoltid.

Vapen

Drygt tjugo procent av pojkarna i årskurs nio uppger att de burit kniv som vapen någon gång det senaste året enligt den nationella undersökningen. Droganeundersökningen anger att nästan trettio procent av pojkarna någon gång burit vapen. Skillnaden mellan undersökningarna kan sannolikt förklaras med att den nationella undersökningen endast anger "burit kniv som vapen under det senaste året" medan droganeundersökningen dels anger "vapen" och dels inte tidsbegränsar frågan till det senaste året. Svaren omfattar som tidigare både skoltid och icke skoltid.

Risikgrupp

Droganeundersökningen ställde slutligen ett antal frågor om brottsliga beteenden som rån, stöld, burit vapen och inblandning i slagsmål etc. Utifrån svaren kunde en minoritetsgrupp "med riskbeteende" och en majoritetsgrupp med "ej riskbeteende" särskiljas. Det finns en samvariation mellan detta riskbeteende och droganvändning, skolk, dåliga skolresultat, utsatthet för brott och dåligt socialt skyddsnät. Droganeundersökningen bekräftar den bild som den nationella undersökningen ger av en grupp elever med multiproblem.

Enkät om säkerheten i skolan

En enkät med ett antal frågor om säkerheten i skolan tillställdes under våren rektorer för stadens samtliga kommunala gymnasieskolor (25 st) och kommunala grundskolor med årskurs 7-9 (10 st)

i fyra stadsdelar. Svarsfrekvensen var 92 procent. En fullständig redo-görelse för frågor och svar ges i bilaga 2.

Trygghet

En stor majoritet (84 procent) av rektorerna ansåg att incidenter med våld sällan förekommer i skolan, några rektorer (13 procent) uppgav att det förkom en gång per månad och en uppgav att det förekom en gång per vecka.

Nio av tio rektorer ansåg att våldet i skolan har minskat (25 procent) eller att det varit oförändrat (66 procent) under de två senaste åren. Sex procent ansåg att våldet ökat under samma period.

Det våld som inträffar utspelas oftast mellan elever på skolan anser en majoritet av de tillfrågade rektorerna (70 procent). Var fjärde rektor anser dock att våldsincidenter mellan elever på skolan och ungdomar utifrån är vanligast.

Rektorerna ombads att i en öppen fråga beskriva de vanligast förekommande verbala/fysiska övergreppen. Drygt hälften av svaren kan klassificeras som tillhörande verbala övergrepp med hot om fysiskt våld och på andra sätt kränkande tillmälen. En femtedel kan hänföras till en kombination av verbala/fysiska övergrepp. Drygt en tiondel angav explicit fysiskt våld som dock samtidigt beskrivs som ovanligt.

Vilken av grupperna pojkar, flickor respektive skolpersonal är mest utsatta för fysiskt våld, hot, mobbning eller sexuella trakasserier? Pojkarna dominerar fullständigt när det gäller utsatthet för fysiskt våld. De dominerar också, fast i mindre grad, när det gäller utsatthet för hot. Nästan ingen rektor anger flickor här heller, däremot anger ca femton procent av rektorerna att skolpersonal är mest utsatta för hot. Flickorna å sin sida dominerar helt utsatthet för sexuella trakasserier och i lägre grad när det gäller utsatthet för mobbning. Här anser femtio procent av rektorerna att flickor är mest utsatta, mot tjugo procent för pojkarna. Var fjärde rektor besvarade inte denna fråga.

Uppsikt

Över hälften av de tillfrågade rektorerna ansåg att skolans största säkerhetsproblem är relaterat till brist på kontroll av vilka som rör sig på skolan. Ett antal av dessa angav att det är svårt att kontrollera ut- och inpassagen genom de många ytterdörrar som finns. En femtedel ansåg att det inte fanns något säkerhetsproblem och drygt en tiondel angav olika problem som stökiga elever, anonymitet, utlösning av brandlarm etc. Några skolor angav inbrott som det största säkerhetsproblemet.

En majoritet (ca 70 procent) ansåg sig ha tillfredsställande rutiner för kontroll av vilka som rör sig i skolan. En minoritet (ca 30 procent) ansåg sig inte ha tillfredsställande rutiner i detta avseende. Vanligtvis är det personal som skolledare, lärare, kamratstödare, fritidsledare och vaktmästare som har uppsikt över vilka som rör sig på skolan, även eleverna själva kan vara involverade. I kombination med detta förekommer namnbrickor för samtliga elever och samtlig personal och/eller särskilda besöksbrickor. Några skolor i undersökningen har också en skolreception.

Brottslighet i Sverige sett ur ett makroperspektiv

Kriminologen Jerzy Sarnecki har i en artikel beskrivit samhällsutvecklingens betydelse för ungdomsbrottsligheten. Huvuddragen i artikeln redovisas nedan.

Under perioden 1920 till 1975 tycks andelen lagförda ha ökat betydligt snabbare bland ungdomar än för övriga ålderskategorier. Den faktor som bidragit till detta förhållande är troligen det man med ett ord kan kalla kontrollen.

Varför begår människor inte brott? Den amerikanske forskaren Travis Hirschi anger de band som länkar människor till samhället.

- anknytning till föräldrar, skola, kamrater etc.

- engagemang i skola, arbete, föreningar.
- konforma mål vad avser utbildning, arbete, hederligt liv, etc.
- positiva attityder gentemot lagstiftning, rättsvårdande myndigheter etc., negativa attityder till brottslighet och missbruk.

Enligt Hirschi bör samhällen där människor har starka band till dess institutioner, bl.a. skolan, ha lägre brottslighet än där sådana bindningar är svagare. För att känna motstånd mot normöverträdelser räcker det att individen är djupt involverad i en viss aktivitet eller gemenskap och är därför lojal mot de normer och värderingar som råder där.

Sarneckis tes är att kontrollen i vårt samhälle blivit mindre effektiv under det senaste seklet och att det, vid sidan av ökningen av tillfällen till brott, kan förklara ökningen av brottsligheten, i synnerhet bland unga människor.

Kontrollen av individens beteende kan vara extern eller intern. Den externa kontrollen är den som finns först, t ex när det lilla barnet får sina första tillsägelser och förmaningar. Efterhand kommer en del av den externa kontrollen att internaliseras och styra oss inifrån utan att vi är medvetna om det. Den externa kontrollen kan delas upp i formell och informell kontroll. Den informella kontrollen utövas av familjekretsen, grannar, kamrater osv., den formella kontrollen utövas av t ex polisen och skattemyndigheterna.

Sarnecki finner förändringarna i den externa kontrollen mest intressanta. Han anser att en effektiv extern kontroll, både formell och informell, är en förutsättning för stark intern kontroll. Den externa kontrollen har minskat mer beträffande tonåringar än för övriga ålders- grupper. Detta beror på samhällets strukturomvandling där ungdomen mist sin givna roll i försörjningsarbetet. Den nytta som de unga gör i samhället har successivt minskat och i och med att de unga slutade försörjningsarbete så är det rimligt att anta att de vuxnas motiv att kontrollera deras beteende också minskat. Även om viljan att utöva kontroll finns så har möjligheterna för detta kraftigt minskat. De vuxnas förvärvsarbete och barntillsynen har numera separerats. De vuxna, med undantag av de professionella fostrarna, finns större delen av dagen på en annan plats. Vidare finns det mer sällan en sådan relation mellan kontrollör och kontrollerad som en effektiv informell kontroll förutsätter. Det är äldre barn och yngre tonåringar som mest påverkas av denna samhällsförändring.

Samhällsutvecklingen har alltså försvagat den vertikala kontrollen från de vuxna gentemot de unga. Samtidigt har den horisontella kontrollen mellan jämnåriga befrämjats av det faktum att ungdomar i vårt samhälle numera utgör en separat grupp som varken är barn eller vuxna. Ungdomstidens förlängning gör att denna grupp har ökat sin andel av befolkningen. Något förenklat kan man säga att arbetsgemenskap mellan vuxna och unga har till stor del ersatts med fritidsgemenskap mellan unga.

Försvagningen av den vertikala kontrollen och förstärkningen av den horisontella resulterar i en ökad risk för avvikande beteende hos unga. Det tycks numera vara sällsynt att de unga introduceras av vuxna i brottslighet, brottsliga attityder och värderingar. Inläring av avvikande beteenden sker istället inom kamratkretsen. Ofta ger ungdomar med svaga band till det etablerade samhället kraftfullt uttryck för de normer och värderingar som den grupp eller subkultur som de ansluter sig till står för.

Man har försökt komma till rätta med problemet genom utbyggnad av offentliga institutioner som kan kompensera för det bortfall av kontroll som ägt rum. Utbyggnaden av skolor i storstäderna var direkt relaterad till behovet av kontroll över barnen. Det är inte möjligt att bedöma i vilken mån den obligatoriska skolans förlängning hänger samman med ett ökande behov av tillsyn av barn och tonåringar och i vilken mån den är relaterad till ett större kunskapsbehov. Sarneckis uppfattning kan kritiken mot den offentliga sektorns oförmåga att kompensera bortfallet av den informella kontrollen inte helt avfärdas. Det kan ifrågasättas om det överhuvudtaget är möjligt att ersätta bortfallet av den informella kontrollen med formell kontroll. Det är den informella kontrollens djupt ingripande karaktär som gör den så effektiv. Samtidigt är det just dessa egenskaper som gör att den kan uppfattas förtryckande. Vid stark kontroll är normbrott sällsynta men utan normbrott är samhällsutveckling knappast möjligt. Det är detta som är kontrollens dilemma. Historiska perioder och samhällen med stark kontroll karakteriseras av låg brottslighet (i varje fall från medborgarnas sida) men troligen också av

långsam utveckling samt förtryck, kanske speciellt av unga människor. I vår tid och i vårt samhälle har unga människor stora möjligheter att välja sin egen livsväg, politisk åskådning, religiös tro, yrke och samlevnadspartner. De flesta ungdomar använder dessa möjligheter konstruktivt för sig själva och på sikt för samhället. Det finns emellertid en liten minoritet som använder friheten från kontroll till något destruktivt för dem själva och andra. Sett ur detta perspektiv anser Sarnecki att problemen med avvikande beteenden knappast är möjliga och inte ens lämpliga att lösa. Det som återstår är att söka en rimlig balans mellan kontroll och frihet.

Slutsatser av undersökningarna

De allmänna slutsatser utredningen anser sig kunna göra utifrån de redovisade undersökningarna med bäring på säkerheten i skolan, kan sammanfattas på följande sätt.

- En stor majoritet av eleverna på högstadiet och på gymnasieskolan känner sig trygga i skolan.
- En stor majoritet av eleverna på högstadiet och gymnasieskolan anser sig ej vara utsatta för mobbning.
- En liten grupp elever begår och är utsatta för brott i betydligt större utsträckning än majoriteten av elever. Inom denna grupp finns en stark samvariation mellan drogkonsumtion, brottsbenägenhet, utsatthet för brott och mobbning. De trivs sämre i skolan, skolkar mer och lyckas sämre i skolan.
- En stor majoritet av rektorerna anser att våldet i skolan minskat eller är oförändrat.
- En stor majoritet av rektorerna anser att fysiskt våld är ovanligt i skolan.
- Tryggheten för eleverna i alla dess aspekter är högre på gymnasieskolan än på högstadiets senare årskurser
- Det finns en minoritet elever som inte känner sig trygga i skolan vilka kan vara utsatta för mobbning, kränkande tillmälen, hot om våld och våld.
- Det våld/ de övergrepp som förekommer sker huvudsakligen mellan elever på skolan och sker främst i form av verbala övergrepp.
- Ett säkerhetsproblem rör dock kontrollen av vilka som rör sig på skolan eller på skolgården. Problemet är bl. a. relaterat till personer som inte är elever på skolan.

Diskussion och förslag

Även om skolan är trygg för den stora elevmajoriteten är det inte acceptabelt att elever i skolan utsätter andra eller blir utsatta för kränkande språkbruk, hot, mobbning, sexuella trakasserier eller fysiskt våld. Den bild de anförda undersökningarna ger är att en stor majoritet av eleverna inte utsätts för detta och att de känner sig trygga i skolan. Samtidigt anser ca 10 procent av eleverna att de inte känner sig trygga i skolan, inte är nöjda med situationen vad gäller mobbning och att de varit utsatta för våld. Ett mål för skolans utvecklingsarbete i dessa avseenden måste vara att skapa en situation där alla i skolan är trygga. Våld och kränkningar mellan elever på samma skola är det större problemet, inte våld och kränkningar från utomstående. Åtgärder för att hålla ovälkomna personer borta löser således bara en del av problemen. Det är utvecklingsarbetet med ett engagemang från skolans egna elever, föräldrar och personal och som måste dominera när det gäller att öka tryggheten i skolan.

Utredningens förslag har inte karaktären av ett antal nya åtgärder som alla skolor har att vidta. Utredningen har i sitt arbete och i sin bedömning inte funnit några sådana nya generella åtgärder för att höja säkerheten inom skolan. Varje skola arbetar utifrån sina förutsättningar och varje skola måste utifrån en analys av dessa själv avgöra hur man i olika hänseenden kan trygga säkerheten på skolan.

Diskussion och förslag är uppdelade under två huvudrubriker, skolans inre arbete och yttre kontroll. Avsnitten om skolans inre arbete rör sig huvudsakligen i fältet mellanmänniskliga relationer, normer och värderingar. Avsnitten om yttre kontroll behandlar huvudsakligen materiella åtgärder för att öka tryggheten i skolan. Skolans inre arbete är enligt utredningens mening dock grundläggande för tryggheten i skolan

Skolans inre arbete

Verbala övergrepp, mobbning, sexuella trakasserier förspel till fysiskt våld

Bland olika former av övergrepp bedöms verbala övergrepp med kränkande tillmälen och hot om fysiskt våld vara vanligast. Därefter en kombination av verbala och fysiska övergrepp och minst vanligt förekommande rent fysiskt våld. En bild beskrivs där kränkande tillmälen, gräl, översitteri, mobbning etc. eskalerar, upplevs som starkt integritetskränkande och ibland till sist övergår i fysiskt våld mellan elever. Ett klimat i skolan som ej tolererar svordomar, kränkande tillmälen, hot, översitteri, mobbning eller sexuella trakasserier minimerar också sannolikheten för fysiskt våld och det är en nödvändig betingelse för att alla skall kunna känna sig trygga i skolan. Varje skola måste skapa en gemensam värdegrund kring dessa frågor som alla på skolan delar och som alla på skolan tar ansvar för. Förutom personal och föräldrar är elevernas engagemang och ansvar i detta arbete en avgörande faktor för framgång.

Personalens ansvar och engagemang

Alla som arbetar i skolan skall aktivt arbeta för att förebygga och motverka alla former av kränkande behandling. Rektor, i samarbete med personal, elever och föräldrar, har ansvar för att utforma, genomföra, upprätthålla och utvärdera skolans handlingsprogram för att skapa trygghet på skolan. De vuxna i skolan måste vara överens om och på ett enhetligt sätt implementera, tillämpa och följa upp de normer och de regler som gäller på skolan. De handlingsplaner/rutiner som finns för krishantering, fall av mobbning, våldscidenter etc. måste på samma sätt vara väl kända och tillämpas på samma sätt av all personal. Kontakt och samverkan med berörda föräldrar vid en händelse där omyndiga elever är inblandade är oerhört viktigt och bör ske så tidigt som möjligt. Tidsfaktorn är också viktig i de fall skolan bedömer att kontakt med sociala myndigheter bör tas. Brott skall polisanmälas.

Elevernas engagemang

Jerzy Sarnecki talar i sin artikel dels om att den vertikala kontrollen mellan vuxna och ungdomar till stor del försvagats och att den ersatts av en horisontell kontroll ungdomar emellan, dels att ungdomen inte längre behövs eller får plats i arbetslivet. Dessa förhållanden leder utredningen till slutsatsen att skolan måste engagera eleverna på ett sådant sätt att de känner sig behövda genom att vuxna ger dem ansvar och att skolan genom detta på ett positivt sätt använder sig av den horisontella kontrollen ungdomar emellan. En elev som har ett ansvar och engagemang i skolan blir lojal mot de normer och värderingar som råder där. Exempel på sådant elevengagemang kan vara elever som på olika sätt tar ansvar och arbetar tillsammans med den personal som finns i skolan; vaktmästare, skolbispisning, expeditions-/receptions-personal, kamratstödjare och fritidsledare. Äldre elever kan engageras som pedagogiskt/socialt stöd för yngre elever. Elevengagemang och elevansvar förekommer redan nu i olika utsträckning på skolorna men metoden kan utvecklas på ett betydligt mer genomtänkt sätt och få en betydligt större omfattning än idag.

Kamratstödjare, skolvårdar

Ett antal grundskolor och gymnasieskolor använder kamratstödjare i sin verksamhet. Enligt en tidigare genomförd undersökning i stadens skolor är en väl fungerande kamratstödjarverksamhet ett bra instrument för att öka tryggheten i skolan. Skolorna skaffar kamratstödjare för att åtgärda olika problem. Det kan röra sig om skadegörelse, obehörigas närvaro, behov av stöd för elever etc. Kamratstödjare är unga vuxna som skall fungera som en god förebild, vara någon att prata med, vara ett stöd för elever som har svårigheter. De skall öka tryggheten på skolan, bidra till lugn och ordning, arbeta brottsförebyggande, motverka skolk, mobbning och droganvändning. Arbetsuppgifterna kan vara av kurativ art såsom att lyssna, stödja, sätta gränser och lösa konflikter. De kan också ha en vakt- eller kontrollfunktion genom att röra sig på skolan

och ingripa vid bråk och avvisa obehöriga. De kan även ha uppgifter inriktade på grupper av elever genom att starta och leda olika slags aktiviteter. För att en kamratstödjar-verksamhet skall fungera ger erfarenheten vid handen att ett antal förutsättningar måste finnas. Deras funktion och arbetsuppgifter måste vara klart formulerade. Skolledningen måste tydligt sanktionera verksamheten. Den måste vara förankrad bland övrig personal. Kamrat-stödjarna måste erhålla arbetsledning, handledning och utbildning. Under dessa förutsättning-er anser utredningen att kamratstödjarverksamheten på ett väsentligt sätt kan bidra till tryggheten på skolan.

Vuxna positiva förebilder

En modell för att engagera fler vuxna i skolan har varit projektet ”Mer män i skolan” som bedrivits inom ett antal grundskolor i staden. Med syfte att skapa en bättre social och kunskapsmässig miljö i skolan har äldre män sk ”Klassmorfar” engagerats som stöd och goda manliga förebilder. Deras uppgift är att finnas i barnens närhet, att stötta dem och dela med sig av sina livserfarenheter. Många av dagens elever har en bristfällig kontakt med manspersoner och det är därför viktigt att öka antalet vuxna, livserfarna män i skolan. Erfarenheterna av projektet är goda och en ”Klassmorfar” kan vara en viktig trygghetsskapande person i skolan.

En annan modell där vuxna positiva förebilder engageras i skolan är de fastighetsvärdar som finns på en del skolor. Deras uppgift är att röra sig på skolan, bli känd av eleverna och eleverna skall förstå att det är denne de förstör för vid skadegörelse. Fastighetsvärden har kontakt med skolans lärare och han/hon håller lektioner om skadegörelse, respekt, brottslighet och dess konsekvenser.

Risgruppen

Utifrån undersökningarna vet vi att det finns en samvariation mellan brottsbenägenhet, brottsutsatthet, bruk av droger, mobbning, vantrivsel i skolan, dåliga studieresultat och svaga hemförhållanden. En liten grupp elever tillhör denna ”högriskgrupp” som riskerar sin egen och andra elevers trygghet. Utredningen bedömer det som mycket viktigt att denna elevgrupp erhåller en skolgång och ett stöd som är anpassad till deras behov.

Disciplinära åtgärder

För att säkra tryggheten på en skola uppstår ibland behovet att vidta disciplinära åtgärder riktade mot elever vars handlingar inverkar menligt på tryggheten i skolan.

Om en elev inom grundskolan gör sig skyldig till sådana handlingar och de åtgärder skolan vidtar, t ex obligatoriska föräldrasamtal, skriftlig varning, inte hjälper, kan efter anmälan till stadsdelsnämnden, denna för att upprätthålla undervisningens kvalitet för samtliga elever besluta att flytta eleven till en annan skola inom stadsdelen.

Inom gymnasieskolan gäller att om de åtgärder skolan vidtar för att få en elev att bättra sig inte uppnås, eller om elevens uppförande inverkar skadligt på andra elever, eller om det föreligger andra särskilda skäl, så får eleven helt eller delvis stängas av från undervisningen under högst två veckor, eller av styrelsen förvisas från gymnasieskolan högst tre terminer. Om en elev står under åtal får eleven förvisas på grund av detta bara om eleven erkänt eller om tingsrätten funnit utrett att eleven begått gärningen.

Under 1999 avstängdes en elev på viss tid från gymnasieskolan och tio elever förvisades. Under 2000 avstängdes åtta elever från gymnasieskolan och tio förvisades.

Yttre kontroll

Tillträde till skolans lokaler och skolgård

Ibland har det uppstått tveksamhet huruvida skolan är en allmän plats eller inte, vem som har rätt att uppehålla sig på skolgården eller i skolans lokaler? En skolas lokaler eller en skolgård är

inte en plats där allmänheten har rätt att vistas efter eget gottfinnande. Det är skolan som avgör vad som skall gälla för tillträde till dess lokaler. Samtidigt stadgar förvaltningslagen att skolan såsom varande myndighet skall ta emot besök av enskilda, t ex för att tillhandahålla allmänna handlingar. Detta innebär emellertid inte att allmänheten har tillträde till andra delar av skolans lokaler än vad skolan själv bestämmer om, t ex att allmänheten hänvisas till att förrätta ärenden i skolans expeditiionslokal. Det är alltså skolan själv som avgör om och på vilka villkor någon skall få tillträde till dess lokaler för något visst ändamål. Skolan har alltså rätt att avvisa personer man bedömer som obehöriga. Skolan bör ha klara och tydliga regler och rutiner för detta och de måste vara väl kända av personal och elever.

Användning av vissa tekniska hjälpmedel för kontroll av de som rör sig i skolan

I den allmänna debatten har det ibland framförts idéer om olika former av teknisk övervakning i skolor med syfte att förbättra säkerheten. Sådana hjälpmedel kan vara övervakningskameror och metalldetektorer. Utredningens bestämda uppfattning är att något sådant inte är aktuellt, önskvärt eller att ett behov föreligger. Det har inte heller framförts några sådana förslag i samband med utredningen. Förutom tveksamheten om den juridiska möjligheten att överhuvudtaget få tillstånd för t ex övervakningskameror samt de kostnader det skulle medföra, skulle åtgärden ge fel signaler till elever, föräldrar, personal och omgivande samhälle. Trygghet och säkerhet på skolan skapas genom en förtroendefull samverkan mellan aktörerna, inte genom en teknisk övervakning som skapar misstroende och som signalerar ett misslyckande. Alla skolor har idag larmanordningar för att förhindra inbrott. Detta är naturligtvis fullt legitimt och tyvärr nödvändigt.

In- och utpassage

Ett problem som tagits upp är svårigheten att kontrollera in- och utpassagen genom de många ytterdörrar som finns på en del skolor. Av bl.a. brandsäkerhetsskäl måste det per skolhus finnas minst två av varandra oberoende utrymmesvägar med ett längsta gångavstånd till den närmaste utrymningsvägen av 30 meter. Utrymningsdörrarna skall vara lätta att komma ut igenom, de skall vara lätt öppningsbara utan nyckel eller verktyg. De ytterdörrar som normalt inte behöver vara öppna för både in- och utpassage kan vara låsta för inpassage men möjliga för elever och personal att inifrån öppna för utpassage om det behövs av brandsäkerhetsskäl. De skolor som är osäkra på hantering av problem med många in- och utpassager bör kontakta hyresvärden och/eller brandmyndigheterna för råd och vägledning.

Skolreception

Några skolor har en skolreception i anslutning till skolans huvudingång där besökare tas emot, erhåller besöksbricka eller ett besöksintyg för att sedan hänvisas vidare till den eller de som skall besökas. Vid de flesta skolor hänvisas besökare genom skyltar till skolans expedition där de hjälps tillrätta. En skolreception vid skolans huvudingång är naturligtvis bra ur många synpunkter samtidigt som det är förenat med avsevärda kostnader för byggnation och drift att inrätta skolreceptioner. Utredningen har inte funnit tillräckligt starka skäl för skolreceptioner så att det ur säkerhetssynpunkt är motiverat att föreslå ett införande på alla skolor.

ID-kort, namnbrickor, besöksbrickor, besöksintyg

Av skolledarenkäten framgår att en del skolor använder sig av namnbrickor med foto, vilka all personal och alla elever skall bära. Detta ger möjlighet att dels vid behov lätt identifiera personer, dels att lätt se och kontakta personer utan namnbricka. Som ett komplement kan särskilda besöksbrickor användas för besökare med tillstånd. Utredningen anser att namnbrickor/besöksbrickor är en bra metod som väsentligt underlättar möjligheten till översikt av vilka som rör sig på skolan. Namnbrickor bidrar också till att minska anonymiteten hos både elever och personal.

Statistik

Personskador till följd av bl a våld avseende personal och elever registreras genom den arbets-skadeanmälan som görs. Avstängningar och förvisningar inom gymnasieskolan registreras genom att dessa behandlas i utbildningsnämnden. Detta gäller även förflyttning av elever utifrån disciplinära skäl inom grundskolan, som behandlas av stadsdelsnämnderna. Ett viktigt komplement till dessa uppgifter vore att de polisanmälningar med anknytning till händelser i skolan som görs redovisas i polisens brottsstatistik.

Bilagor

Bilaga 1: Utdrag ur kommunstyrelsens beslutsprotokoll 7 februari 2001 inklusive bilagor.

Bilaga 2: Sammanfattning av undersökningar

Referenser

Brottsförebyggande rådet och kriminologiska institutionen vid Stockholms universitet (2000). *Stöld, våld och droger bland pojkar och flickor i årskurs nio. Resultat från tre självdeklarationsundersökningar*. BRÅ-rapport 2000:17

Sarnecki, Jerzy. *Brottsligheten i Sverige sett ur ett makroperspektiv* (artikeln utgör en omarbetad version av kapitlet "Kontrollens dilemma – förtryck eller rättssäkerhet?" i Jonsson, B. (red.) *Så tuktas ungdomen*. HSL förlag 1991.

Utrednings- och statistikkontoret. *Drogvaneundersökning i Stockholms skolor år 2000*

Utrednings- och statistikkontoret. *Skolundersökning skolåren 7-9 2000*

Utrednings- och statistikkontoret. *Stockholms gymnasieundersökning 1999*

Utrednings- och statistikkontoret. *Stockholms gymnasieundersökning 2000* (ännu ej publicerad)

Bilaga till kommunstyrelsens beslutsprotokoll 2001-02-07

PM 2001 RIV (Dnr 96/01)

Utredning om säkerheten vid Stockholms skolor

Borgarrådsberedningen föreslår kommunstyrelsen besluta att

1. en utredning tillsätts med uppgift att se över säkerheten i Stockholms skolor
2. utredningen ska bestå av:

Anita Ferm, utbildningsdirektör och utredningens ordförande

Gunno Gunnmo, länspolismästare

Jerzy Sarnecki, professor i kriminologi

Dag Helin, direktör socialtjänstförvaltningen

Linda Eriksson, ordförande Hem och Skola i Stockholm

Ulla Persson, ordförande Lärarförbundet i Stockholm

Lisbeth Wällberg, ordförande Lärarnas Riksförbund i Stockholm

Oscar Lavelid, elevrådsordförande på Thorildsplans gymnasium

Hans-Erik Rudin, ordförande Skolledarförbundet i Stockholm.

Föredragande borgarrådet Jan Björklund anför följande.

Mina synpunkter

Jag anser att en utredning bör tillsättas i syfte att se över säkerheten i Stockholms skolor. Utredningen ska analysera den omvärldsförändring som påverkar synen på säkerheten vid våra skolor. Utifrån dessa slutsatser ska utredningen överväga gränsen mellan å ena sidan öppenhet och tillgänglighet och å andra sidan behovet av säkerhetsskydd vid våra skolor.

Den tragiska dödsskjutningen vid Bromma gymnasium har, så vitt känt på detta stadium, inget direkt att göra med verksamheten i skolan. Men händelsen väcker ändå ett antal frågor, bland annat kring skolan som allmän plats och frågan om skolans tillträdesregler.

Utredningen ska ha möjlighet att knyta till sig personer som anses erforderliga för utredningen. Administrativt utredningsstöd tas från utbildningsförvaltningen. Utredningen ska redovisa sitt resultat senast 15 maj 2001.

Jag föreslår kommunstyrelsen besluta att

1. en utredning tillsätts med uppgift att se över säkerheten i Stockholms skolor
2. utredningen ska bestå av:

Anita Ferm, utbildningsdirektör och utredningens ordförande,

Gunno Gunnmo, länspolismästare

Jerzy Sarnecki, professor i kriminologi

Dag Helin, direktör socialtjänstförvaltningen

Linda Eriksson, ordförande Hem och Skola i Stockholm

Ulla Persson, ordförande Lärarförbundet i Stockholm

Lisbeth Wällberg, ordförande Lärarnas Riksförbund i Stockholm

Oscar Lavelid, elevrådsordförande på Thorildsplans gymnasium

Hans-Erik Rudin, ordförande Skolledarförbundet i Stockholm.

Stockholm den 25 januari 2001

JAN BJÖRKLUND

Borgarrådsberedningen tillstyrker föredragande borgarrådets förslag.

Särskilt uttalande gjordes av borgarråden *Annika Billström* och *Leif Rönngren* (båda s) och borgarrådet *Margareta Olofsson* (v) enligt följande.

Det är bra att borgarrådet nu tar initiativet till att undersöka hur säkerheten vid Stockholms skolor skall öka. Samtidigt är det viktigt att även insatserna för det förebyggande arbetet ökas. Säkerhetsbefrämjande åtgärder på skolorna kan bara blir riktigt effektiva om de kombineras med ett socialt och förebyggande arbete.

S ä k e r h e t s u t r e d n i n g e n

Nationella undersökningar

Brottsförebyggande rådet genomförde 1999, tillsammans med kriminologiska institutionen vid Stockholms universitet, en undersökning bland tusentals ungdomar i årskurs nio över hela landet rörande bland annat våld.

Undersökningen visar, att förekomsten av enklare stödbrott som snatteri, stöld från skolan osv är relativt vanligt bland eleverna. Mer än 50% av eleverna hade begått någon stöldhandling under den senaste tolv månadersperioden. Våldsbrott är däremot betydligt ovanligare. Tio procent av eleverna har deltagit i en våldshandling. Inkluderar man de elever som burit kniv är procentsiffran ca 20. Pojkar är mer representerade i den här typen av brott än flickor. Knappt 30% av pojkarna hade begått någon våldsrelaterad handling det senaste året (16% exklusive burit kniv) mot ca 10% av flickorna (drygt 5% exklusive burit kniv). Generellt sett är delaktigheten i brott liten mellan könen när det gäller mindre allvarliga brott men ökar och blir mer markant ju grövre brotten blir.

Många har deltagit i brott. Det är vanligare att man gjort det än att man inte gjort det. Få har dock begått brott upprepade gånger. Uppskattningsvis svarar ca 5% av eleverna för hälften av brottsligheten bland ungdomarna. De som begår vålds- eller narkotikabrott gör sig i allmänhet också skyldiga till stödbrott eller liknande.

Jämför man undersökningen från 1999 med de nationella självdeklarationsundersökningar som kriminologiska institutionen vid Stockholms universitet gjort 1995 och 1997 visar det sig att brottsligheten bland eleverna i årskurs nio minskat under perioden 1995-1999. Särskilt delaktighet i skadegörelse samt stödrelaterade brott har minskat. Däremot kan man inte se några förändringar vad beträffar våldshandlingar under denna tidsperiod.

Hur utsatta för våld är då elever i årskurs nio? Undersökningen från 1999 visar att ca 20% av alla elever utsatts för lindrigare våld (27.3% av pojkarna och 17.2% av flickorna). Sex procent av eleverna sade sig ha blivit utsatta för grövre våld (7.8% av pojkarna och 4.1% av flickorna). De som begår brott råkar i allmänhet mer ut för våld. Knappt 30% av de som utfört mer än 35 brottsliga handlingar under det senaste året hade råkat ut för grövre våld.

En stor andel, närmare bestämt 42%, av våldet anges ha inträffat i skolan eller på skolgården.

Mobbade råkar i större utsträckning än andra ut för våld. 70% av de pojkar som sade sig ofta bli mobbade (2% av alla pojkar) hade under det senaste året utsatts för våld av något slag (lindrigare eller grövre). Motsvarande siffror för flickor var 40% (3-4% av alla flickor sade sig ofta bli mobbade). Mobbning bland flickor verkar i större utsträckning röra sig om icke-fysisk mobbing. Hur gör det då som begår brott? Undersökningen visar att det finns ett samband mellan ett antal riskfaktorer och brottsbelastning. De som begår brott tenderar att i högre grad komma från splittrade familjer, familjer med låg socioekonomisk status eller ha invandrarbakgrund. Dessa samband är emellertid svaga. De övervägande majoriteten med denna bakgrund är inte brottsbelastad. Sambandet är svagt även för den mest brottsbelastade gruppen.

Starka samband med brottsbelastning har istället följande faktorer: ett utåtriktat och spänningssökande/ risktagande sätt, dåliga hemförhållanden på en rad plan (dåliga relationer till föräldrarna, föräldrar som inte har insyn i vad deras barn gör på fritiden, föräldrar som inte reagerar på problembeteenden osv). Dessa elever lyckas också dåligt i skolan. De trivs inte och har dåliga betyg. De tre faktorer som tydligast urskiljer de unga som begår brott är dock egen och kamraters toleranta brottsinställning och stor brottserfarenhet hos kamraterna. Av de elever som uppfyller samtliga riskfaktorer har 94% begått brott.

Stockholmsundersökningar

Så långt brottslighet, och särskilt våldsrelaterad brottslighet, bland elever i årskurs nio i Sverige. Men hur ser säkerheten ut bland elever i Stockholms skolor? Utrednings- och statistikkontoret i Stockholms stad genomför regelbundet undersökningar på uppdrag av utbildningsförvaltningen

bland såväl högstadie- som gymnasieelever rörande trygghet, mobbning och ordning och hur regler följs i Stockholms skolor. De undersökningar som vi refererar till nedan gäller undersökningar gjorda bland högstadieelever 1998 och 2000 och bland gymnasieelever 1999 och 2000.

Bland de tillfrågade högstadieeleverna i 1998 år undersökning kände sig 68% nöjda med skolan när det gäller möjligheten att känna sig helt trygg. I undersökningen 2000 minskade andelen till 65%. Antalet högstadieelever som angav att de var missnöjda med tryggheten i skolan ökade från 12% 1998 till 16% 2000. När det gäller gymnasieelever så ökade antalet som angav att de kände sig nöjda med tryggheten i gymnasieskolan från 78% 1999 till 80% 2000. Nio procent av samtliga gymnasieelever angav att de kände sig missnöjda med tryggheten i gymnasieskolan (OBS 1999).

Andelen elever på högstadieskolor och gymnasieskolor som anser sig nöjda respektive missnöjda med skolan när det gäller möjligheten att känna sig helt trygg

	Högstadieelever		Gymnasieelever	
År	Nöjda	Missnöjda	Nöjda	Missnöjda
1998/ 1999	68%	12%	78%	9%
2000	65%	16%	80%	9%

Observera! 1998 gäller högstadieundersökningen och 1999 gymnasieundersökningen.

”Nöjda” inkluderar både mycket och ganska nöjd.

”Missnöjda” inkluderar både helt eller ganska missnöjda.

Beträffande mobbning så ansåg sig 45% av högstadieeleverna vara nöjda med situationen i skolan vad gäller mobbning 1998. Motsvarande siffra för 2000 var 43%. 17 % av högstadieeleverna svarade att de inte var tillfreds 1998 och 18% 2000. Bland gymnasisterna var 56% nöjda vad gäller mobbning på gymnasieskolan 1999 och 62% 2000. Åtta procent av gymnasisterna angav 1999 att de var missnöjda med situationen i skolan vad gäller mobbning. Motsvarande siffra 2000 var 5%.

Andelen högstadie- och gymnasieelever som anser sig nöjda respektive missnöjda med situationen i skolan vad gäller mobbning.

	Högstadieelever		Gymnasieelever	
År	Nöjda	Missnöjda	Nöjda	Missnöjda
1998/ 1999	45%	17%	56%	8%
2000	43%	18%	62%	5%

När det gäller ordning och hur regler följs i högstadieskolan svarade 40% av högstadieeleverna 1998 att de var nöjda. År 2000 hade antalet nöjda elever sjunkit till 37%. Antalet missnöjda höstadieelever låg 1998 på 23% för att 2000 öka till 26%. Bland gymnasieeleverna var 48% nöjda med ordning och hur regler följs i gymnasieskolan 1999 för att till 2000 öka till 53%. År 1999 var 16% av gymnasieeleverna missnöjda med ordning och hur regler följs. Motsvarande siffra var 12% 2000.

Andelen högstadie- och gymnasieelever som anser sig nöjda respektive missnöjda med ordning och hur regler följs i skolan.

	Högstadieelever		Gymnasieelever	
År	Nöjda	Missnöjda	Nöjda	Missnöjda
1998/ 1999	40%	23%	48%	16%
2000	38%	26%	53%	12%

För både högstadie- och gymnasieskolan gäller att mellan 35-40% av eleverna svarat vet ej/ varken eller på frågorna om mobbning och ordning/ hur regler följs.

Drogvaneundersökning bland elever i Stockholms skolor

Utrednings- och statistikkontoret genomförde förra året på uppdrag av socialtjänstförvaltningen en undersökning rörande stockholmselevers drogvanor. För att skapa en bild av drogrelaterat riskbeteende ställdes en rad frågor om våld, mobbning och trygghet. Undersökningen genomfördes bland elever i nionde klass på högstadiet samt bland elever på gymnasieskolan åk 2. I den löpande texten redovisas det procentuella andelen av eleverna som valt ett svar. I tabellerna delas svaren upp beroende på kön.

På frågan om man kände sig trygg i skolan svarade 80% av högstadieeleverna ja medan motsvarande siffra för gymnasieeleverna var 87%.

Andelen högstadie- och gymnasieelever som känner sig trygg i skolan

	Högstadieelever		Gymnasieelever	
	Pojkar	Flickor	Pojkar	Flickor
Ja	81%	79%	87%	86%
Nej	9%	9%	5%	5%

En lika stor andel högstadieelever som gymnasieelever, närmare bestämt 55%, ansåg att det finns tydliga krav och regler i skolan.

Andelen högstadie- och gymnasieelever som anser att det finns tydliga krav och regler i skolan

	Högstadieelever		Gymnasieelever	
	Pojkar	Flickor	Pojkar	Flickor
Ja	57%	52%	58%	51%
Nej	28%	26%	28%	24%

På frågan om man känt sig mobbad innevarande läsår svarade 90% av högstadieeleverna och 94% av gymnasieeleverna nej.

Andelen högstadie- och gymnasieelever som känt sig mobbad innevarande läsår

	Högstadieelever		Gymnasieelever	
	Pojkar	Flickor	Pojkar	Flickor
Ja	9%	10%	4%	4%
Nej	90%	90%	94%	94%

Av högstadieeleverna svarade 84% nej på frågan om man innevarande läsår deltagit i mobbning. För gymnasieeleverna var motsvarande siffra 91%.

Andelen högstadie- och gymnasieelever som mobbat andra innevarande läsår

	Högstadieelever		Gymnasieelever	
	Pojkar	Flickor	Pojkar	Flickor
Ja	22%	9%	11%	4%
Nej	77%	91%	87%	95%

På nedanstående frågor om man deltagit i slagsmål, tvingat någon att ge pengar eller mobiltelefon samt om man burit vapen framkommer det inte i frågorna om svaren ska gälla det senaste läsåret. Svaren kan med andra ord gälla elevernas upplevelser under flera år.

På frågan om man deltagit i slagsmål svarade 69% av högstadiel eleverna nej medan motsvarande siffra för gymnasieeleverna låg på 70%. Skillnaden i svar mellan pojkar och flickor var stora.

Andelen högstadie- och gymnasieelever som svarat att man deltagit i slagsmål

	Högstadiel elever		Gymnasieelever	
	Pojkar	Flickor	Pojkar	Flickor
Ja	43%	15%	44%	13%
Nej	55%	83%	54%	85%

Andelen högstadiel elever som burit vapen (t.ex. kniv eller knogjärn) låg på 18%. Bland gymnasieeleverna var motsvarande siffra 15%. Också här är skillnaden mellan pojkar och flickor markant.

Andelen högstadie- och gymnasieelever som burit vapen

	Högstadiel elever		Gymnasieelever	
	Pojkar	Flickor	Pojkar	Flickor
Ja	29%	9%	23%	7%
Nej	69%	89%	75%	91%

Andelen elever som tvingat någon att ge dem pengar eller mobiltelefon låg på i stort sett samma nivå bland högstadie- och gymnasieelever, nämligen fem respektive fyra procent.

Andelen högstadie- och gymnasieelever som tvingat någon att ge dem pengar eller mobiltelefon

	Högstadiel elever		Gymnasieelever	
	Pojkar	Flickor	Pojkar	Flickor
Ja	7%	2%	6%	1%
Nej	90%	96%	91%	97%

Nio procent av högstadiel eleverna och fem procent av gymnasieeleverna sade sig ha blivit rånade det senaste läsåret.

Andelen högstadie- och gymnasieelever som blivit rånad det senaste läsåret

	Högstadiel elever		Gymnasieelever	
	Pojkar	Flickor	Pojkar	Flickor
Ja	14%	3%	9%	2%
Nej	84%	95%	89%	97%

Bland högstadiel eleverna svarade 6% att de blivit misshandlade under innevarande läsåret medan motsvarande siffra för gymnasieeleverna var 5%.

Andelen högstadie- och gymnasieelever som blivit misshandlad det senaste läsåret

	Högstadiel elever		Gymnasieelever	
	Pojkar	Flickor	Pojkar	Flickor
Ja	8%	3%	7%	3%
Nej	89%	95%	91%	96%

Drogvaneundersökningen visar, att ca 30% av eleverna bedöms tillhöra gruppen som uppvisar ett riskbeteende. Dessa elever anser i lägre grad än andra att det går bra i skolan och att det är

viktigt att lyckas där. Dubbelt så hög andel av riskgruppen trivs dåligt i skolan (10%). Samvariationen är hög mellan elever med riskbeteende och skolk respektive att mobba andra. Det finns också en stark samvariation mellan riskbeteende och drogkonsumtion.

Cirka 22% av eleverna bedöms tillhöra gruppen utsatta för brott. Utsatta elever har i dubbelt så hög omfattning deltagit i eller gjort sig skyldiga till inbrott och stöld. Utsatta elever i grundskolan har dubbelt så ofta burit vapen. Utsatta elever är mer benägna att använda droger, skolka och mobba andra elever.

Omkring 20% av eleverna bedömdes ha ett dåligt socialt skyddsnät. Dessa elever uppvisar riskbeteende i högre grad. De hamnar mer ofta i risksituationer, använder i större utsträckning droger och de mobbas och mobbas mer.

Enkät om säkerheten i skolan

En enkät med ett antal frågor rörande säkerheten i skolan tillställdes rektor för stadens samtliga kommunala gymnasieskolor (25) och kommunala grundskolor med årskurs 7-9 (10) i fyra stadsdelar. Svarsfrekvensen var 92 %.

På frågan om incidenter med våld på skolan bedöms förekomma aldrig, sällan, en gång per månad eller en gång per vecka svarade 3 % aldrig, 81 % sällan, 13 % en gång per månad och 3 % en gång per vecka.

Incidenter med våld bedömer jag förekomma

Aldrig	Sällan	En gång per månad	En gång per vecka
3 % (1 skola)	81 % (26 skolor)	13 % (4 skolor)	3 % (1 skola)

84 % ansåg således att incidenter med våld aldrig eller sällan förekommer.

På frågan om vilken typ av våldsincidenter som är vanligast; mellan elever på skolan, mellan elever på skolan och ungdomar utifrån eller andra typer av våldsincidenter svarade 69 % mellan elever på skolan, 25 % mellan elever på skolan och ungdomar utifrån och 6 % svarade ej.

Vilken typ av våldsincidenter är vanligast på din skola?

Mellan elever på skolan	Mellan elever på skolan och ungdomar utifrån	Annat	Ej svar
69 % (22 skolor)	25 % (8 skolor)	0 % (0 skolor)	6 % (2 skolor)

6 skolor svarade annat och beskrev vad man menade, samtliga dessa svar kunde hänföras till våldsincidenter mellan elever på skolan. Nästan 70 % anger att de våldsincidenter som inträffar vanligen sker mellan elever på skolan.

För att få en bild av våldets förändring över tiden ställdes frågan om hur våldet på skolan förändrats under de senaste två åren. 25 % ansåg att det minskat, 66 % att det var oförändrat, 6 % att det ökat och 3 % svarade ej.

Hur har våldet på din skola förändrats under de senaste två läsåren?

Har minskat	Är oförändrat	Har ökat	Ej svar
25 % (8 skolor)	66 % (21 skolor)	6 % (2 skolor)	3 % (1 skola)

91 % ansåg att våldet i skolan minskat eller var oförändrat.

En öppen fråga ställdes där rektorerna ombads beskriva de vanligast förekommande fysiska/verbala övergreppen. 56 % av svaren kan klassificeras som huvudsakligen tillhörande verbalt våld med hot om fysiskt våld och på andra sätt kränkande tillmälen ibland kombinerat med knuffar. 22 % svarar att det vanligaste förekommande är en kombination av verbalt/fysiskt våld. I denna

svarsgrupp går det inte att urskilja i vilken grad verbala hot också övergår i fysiskt våld. 13 % tar explicit upp fysiskt våld, det beskrivs som ovanligt. 9 % svarade ej på frågan.

Beskriv de vanligast förekommande fysiska/verbala övergreppen

Verbala övergrepp	Verbala/fysiska övergrepp	Fysiska övergrepp	Ej svar
56 % (18 skolor)	22 % (7 skolor)	13 % (4 skolor)	9 % (3 skolor)

Den vanligaste typen av övergrepp bedöms vara av verbal natur.

Vilken av grupperna pojkar, flickor respektive skolpersonal är mest utsatta för fysiskt våld, hot, mobbing eller sexuella trakasserier? 72 % ansåg att pojkar var mest utsatta för fysiskt våld, ingen rektor ansåg att flickor eller skolpersonal var mest utsatta för fysiskt våld. Vad gäller hot ansåg 59 % att pojkar var mest utsatta, 16 % skolpersonal och 3 % flickor. 50 % ansåg att flickor var mest utsatta för mobbing, 22 % att det var pojkar och 3 % att det var skolpersonal. 72 % ansåg att flickor var mest utsatta för sexuella trakasserier, ingen ansåg att pojkar eller skolpersonal var mest utsatta för detta slags övergrepp. Ca 25 % besvarade ej dessa frågor.

Vilken grupp bedömer du vara mest utsatt för olika övergrepp?

	Fysiskt våld	Hot	Mobbing	Sexuella trakasserier
Pojkar	72 % (23 skolor)	59 % (19 skolor)	22 % (7 skolor)	
Flickor		3 % (1 skola)	50 % (16 skolor)	75 % (24 skolor)
Skolpersonal		16 % (5 skolor)	3 % (1 skola)	
Ej svar	28 % (9 skolor)	22 % (7 skolor)	25 % (8 skolor)	25 % (8 skolor)

Pojkar anses mest utsatta för fysiskt våld och hot, flickor anses mest utsatta för sexuella trakasserier och mobbing, skolpersonal anses mest vara utsatta för hot.

Förekommer det vapen i skolan? 47 % ansåg att det inte alls förekommer, 9 % att det förekommer i minskad omfattning och 28 % att det förekommer i oförändrad omfattning. 16 % svarade ej på frågan.

Förekommer vapen (knivar etc.) i skolan ?

Inte alls	I minskad omfattning	I oförändrad omfattning	I ökad omfattning	Ej svar
47 % (15 skolor)	9 % (3 skolor)	28 % (9 skolor)	0 %	16 % (5 skolor)

Av de som svarat anger ingen att vapen i skolan förekommer i ökande omfattning. 56 procent anger att det inte förekommer alls eller minskar.

På frågan om man idag har tillfredsställande rutiner för kontroll av vilka som rör sig på skolan svarade 69 % ja, 28 % nej och 3 % svarade ej.

Anser du att ni idag har tillfredsställande rutiner för kontroll av vilka som rör sig i skolan?

Ja	Nej	Ej svar
69 % (22 skolor)	28 % (9 skolor)	3 % (1 skola)

Som en följdfråga ombads de som svarade ja att beskriva sina rutiner. Svaren kan delas in i ett antal kategorier. 59 % anger någon form av organisation där personal kontrollerar, 23 % anger att

man använder namnbrickor, besöksbrickor eller skriftliga tillstånd, 9 % anger att man har en reception

Vilka rutiner finns för kontroll av vilka som rör sig på skolan?

Personal kontrollerar	Namn- besöksbrickor, skriftliga tillstånd	Reception	Annat
59% (13 skolor)	23 % (5 skolor)	9 % (2 skolor)	9 % (2 skolor)

Under kategorin personalen kontrollerar återfinns skolledare, lärare, kamrattstödare, fritidsledare samt även eleverna själva. Det förekommer även kombinationer av personal som kontrollerar, brickor/tillstånd och reception. Observera att 28 % på frågan innan angav att man inte ansåg sig ha tillfredsställande rutiner för kontroll av vilka som rör sig på skolan.

Hur ser skolans rutiner för hantering av våldsincidenter ut? Man har uppfattat frågan på olika sätt. De flesta har angivit att skolan har en handlingsplan som träder i kraft. En del av dessa har också beskrivit hur denna fungerar, en del har endast angett att den finns. Andra har kortfattat beskrivit hur skolledning/elevvårdsteam/lärare agerar i situationen och att externa kontakter med föräldrar, socialförvaltning och polis kan tas.

Hur fungerar samarbetet med andra aktörer som socialtjänst, polis, centrala förvaltningar och andra skolor? 84 % ansåg att samarbetet med socialtjänsten fungerade mycket bra eller tillfredsställande, motsvarande siffra gällande polisen var 81 %, för centrala förvaltningar 75 % (ej svar 19 %) och för andra skolor 91 %.

Hur fungerar samarbetet med andra aktörer?

	Socialtjänst	Polis	Sdf/UtbF	Andra skolor
Mindre bra	16 % (5 skolor)	19 % (6 skolor)	6 % (2 skolor)	6 % (1 skola)
Tillfredsställande	75 % (24 skolor)	47 % (15 skolor)	56 % (18 skolor)	75 % (24 skolor)
Mycket bra	9 % (3 skolor)	34 % (11 skolor)	19 % (6 skolor)	16 % (5 skolor)
Ej svar	3 % (1 skola)		19 % (6 skolor)	3 % (1 skola)

Rektorerna ombads också beskriva problemet i de fall samarbetet fungerade mindre bra. De sju svar som gavs hänförde problemen huvudsakligen till personalbrist inom främst polisen men också socialtjänsten.

Slutligen ställdes frågan om vilket man ansåg vara skolans största säkerhetsproblem och hur man skulle vilja lösa detta. 56 % ansåg att skolans största säkerhetsproblem var relaterat till brist på kontroll av vilka som rör sig på skolan, 19 % ansåg att det inte fanns några säkerhetsproblem, 13 % angav olika problem såsom stökiga elever, anonymitet och utlösning av brandlarm, 6 % angav inbrott och 6 % svarade ej.

Bristen på kontroll av vilka som rör sig på skolan är främst relaterat till frågan om personer som inte är elever på skolan, i mindre omfattning rör problemet skolans egna elever. Ett antal skolor anger att det är svårt att kontrollera in- och utpassagen genom de många dörrar som finns.

Sammanfattning

84 % av rektorerna uppskattade att incidenter med våld aldrig eller sällan förekommer. De våldsincidenter som förekommer sker huvudsakligen mellan elever på skolan. 91 % anser att våldet har minskat eller är oförändrat. Bland olika former av övergrepp anses verbala övergrepp vara vanligast (56 %), 13 % anger att fysiska övergrepp är vanligast. Pojkar anses mest utsatta för fysiskt våld och hot, flickor mest för sexuella trakasserier och mobbing. Vapen i skolan bedöms av 47 % inte förekomma, av 38 % minska eller vara oförändrat, ingen rektor anser att förekomsten av vapen ökar.

Det är ett mycket bra eller tillfredsställande samarbete med socialtjänsten uppger 84 %, med polisen 81 %, med stadsdelsförvaltning/utbildningsförvaltning 75 % och med andra skolor 91 %.

%. I de fall samarbetet fungerar mindre bra anses problemen bero på personalbrist hos polis och socialtjänst.

Skolans största säkerhetsproblem anges vara kontrollen av vilka som rör sig på skolan, huvudsakligen relaterat till personer som inte är elever på skolan. 28 % av rektorerna anser att man inte har tillfredsställande rutiner för detta. Ett särskilt problem är här svårigheten att kontrollera de många ytterdörrar som ofta finns. De 69 % som anser sig ha tillfredsställande rutiner använder sig av personal som kontrollerar, namn eller besöksbrickor samt i några fall en skolreception.